

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

G.J. van Middelkoop

Traditie en verjonging

MEDITATIEF

C.J. Harryvan

Boom aan de rivier

WANDELEN MET GOD

J. T. Oldenhuis

O, kom mij toch halen!

KERKGESCHIEDENIS

G. Harinck

Reformata semper reformanda

ACHTERGRONDEN

A.L. Th. de Bruijne

Theologie in de krant

LIED VAN DE WEEK

J. Snelik

Lied 96:

Worct krachtig
in de Heer

en verder...

Gedicht

Uit de Kerken

Meeglezen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

1 TRADITIE EN VERJONGING

M e t dit nummer gaat De Reformatie zijn vijfenzeventigste jaargang in, De kop is anders vormgegeven dan bij de start in 1920. Maar naam en ondertitel zijn dezelfde gebleven: 'De Reformatie; weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven', En ook de zinspreuk uit Psalm 703 is nog steeds gelijk: 'Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend..'. Bijna vijfenzeventig jaar heeft ons blad willen bijdragen aan ontwikkeling en vernieuwing. En dat in bewuste binding aan de gereformeerde belijdenis. Kunnen die dingen samengaan?

Gedachten gevangen geven

Elke zondag belijden we samen ons geloof 'in verbondenheid met de kerk van alle eeuwen en plaatsen'. En we doen dat in formuleringen van minstens vijftienhonderd jaar geleden.

Toen we zelf belijdenis deden, beloofden we, dat we bij de belijdenis van de leer van de kerk door Gods genade zouden blijven in leven en in sterven. We legden ons vast en beloofden aan God hieraan vast te zullen houden.

We formuleerden niet zelf wat wij geloofden. Niet wat betreft de inhoud. En ook niet wat betreft de gekozen woorden. We moeten ons goed realiseren wat we doen als we belijden: Het gaat hier om een vóórgeschreven geloof en om vóórgezegd gedrag. Het komt van buitenaf of liever van bovenaf naar ons toe. Het betekent dat we ons hart gewonnen geven aan Christus. En dan ook al onze gedachten en gevoelens laten bepalen door wat Hij zegt. Ze *gevangen geven*, in een sfeer van *ge-hoor-zaamheid* (2 Ro-intiërs 10:5).

Dat staat natuurlijk verschrikkelijk haaks op onze neiging om zèlf te bepalen wat we denken en doen. Het kan voor onze beleving iets van dwang worden. Ons spontane geloof wordt in een keurslijf of een gareel geperst. Kan het echte, het levende daarin wel tot zijn recht komen? Voor ons gevoel is het vaak zo: het overgeleverde geloof, de traditie, lijkt ons in te perken. Het dwingt je de Bijbel te lezen via een bepaalde bril. Het belemmert een onbevangen nadenken over wie God is en wat Hij wil. Altijd vallen er wel theologische bedenkingen te maken tegen een inoefening. En dan word je met je enthousiasme weer je hok in gejaagd. De kerk lijkt daar soms krampachtig mee om te gaan. Niet aanmoedigend voor een persoonlijk geloof,

maar afremmend. Niet dynamisch, maar statisch.

Het levende geloof wordt dan bevroren tot een dogmatisch systeem. Er komt een zekere verstarring en verstening. Dogmatisme en dode orthodoxie. En het dienen van de HERE verwordt tot een verstandelijk beamen van waarheden, een vreugdeloos gebeuren. Geen leven in hartelijke verbondenheid met God die zijn heil in ons leven brengt. En ons doet wandelen op ruime baan, omdat wij zijn bevelen zoeken (Psalm 119:45).

Zich afzetten

Zo kunnen we over de binding aan het overgeleverde geloof in de kerk en haar traditie heel wat negatieve dingen beluisteren. Volgens een bepaalde analyse leven veel Gereformeerden met frustraties over hun gereformeerde verleden.

Ze hebben dat beleefd als een verleden met dogmatische starheid. Met wetjes en regeltjes, met een benepenheid en bekrompenheid die geen spiertje ruimte bood. Ondanks een gereformeerde opvoeding en ondanks een persoonlijke belijdenis van het gereformeerde geloof lijkt het gereformeerde geloven bij hen niet echt eigen gemaakt, niet iets-van-binnen geworden te zijn. Niet een doorleefd geloven. Is dat gekomen door een harde en strakke opvoeding? Of door een activisme, waarin de diepere gedrevenheid niet zichtbaar was? Hoe dan ook, vandaag leven deze Gereformeerden in een reactie. Ze zetten zich af en slaan daarin door. En het resultaat is een matheid en lautheid die aan Laodicea doen denken. Aldus deze analyse. En wie bij kerkverlators navraagt waarom zij braken met de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken, kan nogal eens horen, dat het hun ging om minder strakheid en meer ruimte. Het traditionele Gereformeerde-zijn is in deze beleving dus niet iets om over te juchten.

Traditie en beweging

De Hervormd-gereformeerde ds. C.G. Geluk signaleerde enkele jaren terug, dat ook heel meelevende jongeren de Gereformeerde traditie als liele gesloten ervaren. Niet als inspirerend en vernieuwend. Je zou een vriend die wel interesse heeft voor het geloof, eerder meenemen naar een evangelische gemeente dan naar je eigen kerk. Hij constateerde een verlangen naar een vernieuwend en toch echt, authentiek reformatorisch geloven en belijden. En een bevrijding van traditionalisme. In zijn boekje *Traditie als beweging* (1996) pleitte hij dan ook voor een bijbelse heractualisering van de traditie. Die tegelijk wil luisteren naar wat de eigentijdse theologische en culturele vragen aan de orde stellen. Dan komt er dynamiek in wat soms verstaard lijkt en kan de traditie een beweging zijn.

Dr G.C. Berkouwer heeft eens gewezen op wat Paulus schreef aan Timoteus (in 2 Tim. 1:5 en 3:15). Paulus zelf had een diep-ingrijpende existentiële keuze voor Christus moeten maken. Maar Timoteus' leven was verlopen in traditionele banen. Hij heeft een ongeveinsd geloof, zoals het eerst gewoond heeft in zijn grootmoeder en in zijn moeder en nu in hem. Van kindsbeen aan heeft Timoteus de Heilige Schriften gekend. En hij heeft niet behoord tot degenen die geprobeerd hebben 'alles weg te duwen', zegt Berkouwer, integendeel. **Het leven is voor hem opengegaan in de weg der traditie en hij is hard aan het werk om zijn omgeving in de 'Zegen' van deze traditie te doen delen. Toch begrijpt ook Berkouwer, dat mensen soms protesten tegen verstarring en in dat protest willen afrekenen met het traditionele en de waarheid willen vinden. Er is inderdaad het gevaar bij jongeren en ouderen, dat ze het gaan doen met een traditie zonder waarheid, of scherper geformuleerd: een traditie zonder Christus.** Dan gaat de glans weg en resten er nog slechts termen en woorden. Dan verkilt het

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,

DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,

PROF. DR. B. KAMPHUIS.

DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,

J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,

DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT.

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX Kampen, Tel. (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,

Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA

Goes, Tel. (0113) 215591

ABONNEMENT

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland

f 149,00 per jaar (Europa zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betaalingstermijn (opzegging van jaarabonnement voor 1 november, van een halfjaarabonnement voor 1 juni)

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah

Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES.

Prijs f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

leven en wordt de traditie **als** ogen, waaruit het licht is weggenomen. Zeer treffend en geheel in lijn hiermee zei iemand eens: *echt christelijk leven kent perspectief, vaart en geestdrift. Maar als het vuur van de Geest eruit is, versteent het christelijk leven. Er zijn dan wel christelijke vormen, maar het leven ontbreekt, er is geen gloed. geen vuur.*

1920: onzekerheid

Hoe houd je vast aan het overgeleverde geloof, aan de traditie? En hoe blijf je daarbij tegelijkertijd groen en fris in je geloven en belijden midden in je eigen tijd? Die vragen speelden ook rond 1920, het jaar waarin De Reformatie voor het eerst verscheen. Het is verrassend te constateren dat in een voor ons besef eerbiedwaardig en monumentaal verleden het Gereformeerde leven bepaald niet zo massief en monumentaal was. Zo'n dertig jaar na Doleantie en Vereniging overleden Kuyper en Ravinck kort na elkaar. Daarmee kwam er een eind aan de periode waarin zij een stempel zetten op het geloven en denken van de Gereformeerde Kerken. Velen vonden dat de kerken moesten verder gaan in de door hen uitgezette koers. Maar anderen twijfelden daaraan. De Gereformeerde bevolkingsgroep werd maatschappelijk nu meer erkend dan vroeger. De strijd voor de christelijke school was door de onderwijspacificatie in positieve zin beslecht. Maar waren, meer algemeen gesproken, de idealen van een Calvinistisch reveil niet te hoog gegrepen geweest? Inmiddels had Europa de schok te verwerken gekregen van de Eerste Wereldoorlog. Die had veel ontgoocheling en ontreddeering gebracht. De optimistische grondtoon van de hele negentiende eeuw die vertrouwde op een ontwikkeling naar steeds groter hoogte, was verstomd. Desillusie en desoriëntatie waren het gevolg. In dat klimaat kwamen ook Gereformeerde gelovigen voor de vraag te staan, *wat hun woorden waard waren, en* war

hun opstelling in deze nieuwe omstandigheden moest zijn. Zowel door interne als door externe factoren kon je spraken van onzekerheid, misschien zelfs van een impasse. Hoc moest het verder?

De reformatie van De Reformatie

Het nummer van 7 oktober 1950 van De Reformatie verscheen onder het motto *Van 25 jaren*. (De vijf jaren van de Tweede Wereldoorlog was het blad immers door de bezetter verboden geweest.) Schilder, vanaf het begin medewerker en sinds 1924 redacteur, schreef toen een artikel over *De reformatie van De Reformatie*. Terugkijkend naar de situatie waarin het blad van start ging, schreef hij: *Her gereformeerde leven 'zàt' vast, maar wàs alles behalve vast.* Het gereformeerde leven was zwak. En de start van het blad deelde in die moeite. Enerzijds verwachtten de 'jongeren' van die tijd dat het blad een koers van vernieuwing zou gaan varen. Anderzijds waren er onder de initiatiefnemers ook mensen, die van meet aan daarbij toch vooral een gereformeerde koers wilden zien. Daarom was het in het begin allemaal maar zwak en onbeholpen. Er waren dingen in het blad die de verkeerde kant uit leidden. De Reformatie had dan ook zelf hard behoefte aan reformatie. Er werden wel vele vragen gesteld, maar waar stonden we eigenlijk? 'Wat hadden we in onze denkershanden?' Roe machteloos waren wij gereformeerden van omstreeks 1920! *Er werd wei druk geroepen om vernieuwing, en verbreding, en bezinning, en fundering, maar niemand wist waarheen, waarin, waarom.*

Is het vragen naar vernieuwing verkeerd? Dat hangt ervan af, vindt Schilder, wat voor soort vernieuwing je wilt. Wil je breken met het oude en iets nieuws opzetten los van **wat** historisch geworden is? Dat is **revolutie**. Vernieuwing kan echter ook betekenen dat je andere **woorden en andere vormen** zoekt

om het wezenlijke van je geloof uit te drukken. Dan vernieuw je in aansluiting aan wat geworden was. En inhoudelijk grijp je terug naar de inhouden van het Woord van God. Dat is de weg van de **re-form-atie**. Je belijdt je geloof niet tijdloos en los van de omstandigheden, maar *in verband met de tijd waarin je leeft en met de plaats waar je staat*. Naast de vorm is daar ook de Inhoud. Het Woord van God heeft een lengte, breedte, hoogte en diepte, die zo groot zijn dat ze de capaciteit van ons bevattingsvermogen **ver** te boven gaan. Je kunt telkens nieuwe en andere perspectieven ontdekken. Daarom zal er ook iets beweeglijks in onze opvattingen zitten: we zijn **ge-re-formeerd** om steeds **wéér** en steeds **méér** gereformeerd te worden. Schilder wil dan de geschiedenis van de eerste kwart-eeuw van het blad typeren als een reformatie-geschiedenis in deze zin. En deze 'reformatie van De Reformatie' omschrijft hij dan als een *terugkeertor de belijdenis*. En dat dus niet als een opzeggen van de hoofdstukken daarvan zonder meer. Het dient te gebeuren in de context van eigen tijd en omstandigheden. Zo is het gegaan, en zo dient het verder te gaan, volgens Schilder in 1950.

Het wezenlijke en de vormen

Wat Schilder bezielde in de eerste periode van De Reformatie; *weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven* kunnen we ook gearworden uit zijn overdenking Oud en jong in vroeger eeuw in de bundel jeugdwerk Licht in de rook van 1923. Revolutie breekt met het oude, zonder te vragen of 't wel mag, lezen we ook daar. Maar reformatie is iets anders. **Reformatie is het vragen naar nieuwe 'vormen' voor het oude 'wezen'**. Het is het loswikkelen van de zuivere 'idee' uit een onzuivere 'belichaming', en het 'ontwikkelen' van die 'idee' in een nieuwe passende stijl (simpeler gezegd: je pelt de kern, het principe waarom het eigenlijk gaat, los uit

de verpakking, de vorm waarin we dat in een bepaalde tijd gegoten hebben. om het vandaag - zonder het wezenlijk te veranderen - zo te zeggen of vorm te geven. dat het meer past bij het nu). Bijbels-confessioneel gezegd betekent het: concrete terugkeer naar wat Gods Woord zegt.

Dat is dus heel iets anders dan wat je tegenkomt bij de revolutie-jongeren. *Zij zijn meer jong, dan positief belijdend. Ze willen meer omvormen dan hervormen.* Maar bij anderen is daar een zoeken naar reformatie geheel langs de wettige weg. Zij hebben zelf nooit de wonderen gezien van de tijd van grote daad en sterk geloof. Alleen bij geruchte weten ze van de geloofstijd der vaderen. Van hun worsteling om een zuiver kerkbegrip, van de smartelijke geboorte van hun kerkvorm, hun confessie, hun credentie. Maar zij willen nu in de nieuwe tijd bouwen en werken voor de kerk. Je moet niet alleen maar 'gedenken'. Dat kan een aanwensel worden, of zo'n terugkijken naar een mooi verleden, dat leidt tot kankers over liet heden. En tot liet verzuimen van je plicht tegenover heden en toekomst.

Schilder vindt dus streven naar vernieuwing legitiem. Als het maar een re-formatie wordt. Als maar het door de wet afgebakende terrein niet verlaten wordt. Laat oud en jong buiten discussie laten, wat duidelijke openbaring is van de wil en de wet van God. Wat God indisputabel stelde, mogen wij niet anders stellen. Maar daarnaast mogen wij wel kritiek oefenen, niet op het wezenlijke, maar op het bijkomstige in credentie en belijdenis. Niet op wat evidente Schriftinhoud is, maar wel op wat dispueteerbare mensen-inzetting is. Daarbij moeten we wel goed letten op de manier waarop we te werk gaan. En nagaan of ons motief zuiver is en we verantwoord bezig zijn. En als we willen behouden, laten we dan conserveren zonder te verstarren in conservatisme. Zo kunnen oud en jong samen bouwen aan de komende tempel.

De jonge mens en het oude geloof

Schilder heeft hier heel verhelderend neergezot waar het om gaat. Hij wil nadriekkelijk kiezen voor binding aan de belijdenis. Dat is voor hem geen verstarring, maar een levende zaak. Vernieuwing van woorden en vormen kan geboden zijn, maar het essentiële van de belijdenis van de kerk van alle eeuwen moet blijven staan. En omdat de rijkdom van de Schrift zoveel dimensies kent, kunnen naast oude ook nieuwe schatten worden opgedolven. Dat biedt in principe de mogelijkheid dat we onze belijdenis uitbreiden.

Deze drie elementen werden bepalend voor zijn eigen werken. Ze werden liet ook voor het blad dat wilde werken aan de ontwikkeling van het Gereformeerde leven. Ik denk dat het woord 'ontwikkeling' in deze zin moest worden verstaan. En dat we ook in deze zin moeten verder gaan.

De Reformatie wilde de Gereformeerde overtuiging vertolken voor een nieuwe tijd, schrijft dr. *George Harinck* in zijn proefschrift over *De Reformatie van 1920-1940*. Ze wilde een bezinning op en een vernieuwing van de gereformeerde overtuiging en het kerkelijk leven, mede met het oog op de moderne cultuur van die dagen. Schilder was uit op een confrontatie met de moderne vraagstukken vanuit een bewuste binding aan de gereformeerde belijdenis. Anders dan anderen voelde hij zich beslist niet beperkt door het gereformeerde klimaat van zijn dagen. Hij ging werken aan het opnieuw vorm geven aan de gereformeerde overtuiging, ten overstaan van de nieuwe denk- en beltingswereld van na de Eerste Wereldoorlog. Waar vele jongere Gereformeerden het gevoel hadden een eigen weg te moeten zoeken in een veelszins andere wereld, wilde hij 'de jonge mens bewaren voor her oude geloof', zoals hij eens trefend zei.

Traditie: een huis om in te wonen

Vasthouden aan het overgeleverde geloof en toch groen en fris in eigen tijd geloven en belijden kan samengaan. De traditie van de kerk van alle eeuwen hoeft niet stoffig en star te zijn. We kunnen daar ook anders naar kijken. Het overgeleverde geloof is geen leerstellig systeem. We zeggen ja tegen Christus en daarom en daarin ook tegen wat Hij zegt. En toen de vroege kerk allerlei dogma's formuleerde, was dat geen theoretische systeembouw, niet een definiëren van verstandelijke inzichten. Maar veel meer het formuleren van geloofs-mysterieën. In die weg heeft de Geest de kerk verder gebracht in het zicht op de waarheid.

Deze geloofswaarheid doet meer een appèl op ons hart dan op ons verstand. Deze geloofswaarheid is een huis om in te wonen. Een ruimte waarin je kiint leven. Een kader waarin je geloof en je leven met God zich in alle richtingen gezond kunnen ontplooiën. Zodat we steeds meer gaan beseffen hoe breed en hoe lang, hoe hoog en hoe diep het heil is dat God schenkt (Efeziërs 3:18).

Traditie: opnieuw uitvoeren

Zo bezien is de traditie van de kerk geen harnas waarin je je niet kunt bewegen, maar een stramen waarop je levend vorm kunt geven aan je geloof in contact met je eigen tijd, passend bij eigen omstandigheden en eigen individualiteit. Heel mooi wordt dit aangegeven door de Rooin-katholieke hoogleraar *Ilse Bulhof*. Ze gebruikt een beeld uit de wereld van de muziek en trekt een vergelijking met een uitvoerend kunstenaar als ze zegt, dat we de traditie moeten hernemen, Met deze niet alledaagse term bedoelt ze zoiets als opnieuw uitvoeren. Je kunt een muziekstuk uitvoeren op de instrumenten uit de tijd dat het werd gecomponeerd. Maar je kunt het ook anders doen en de opgege-

ven partituur uitvoeren op een eigen wijze. U kent vast wel verschillende uitvoeringen van de Mattheïspassion van Bach of van de Vier jaargetijden van Vivaldi. Ze kunnen vlugger of langzamer worden gespeeld. In de ene interpretatie hoor je bepaalde instrumenten meer uitgesproken dan in de andere. Om over verregaande modernisering nog maar niet te spreken. De uitvoerend kunstenaar van vandaag herhaalt of 'her-neemt', zegt Ilse Bulhof, in zijn musiceren *hier en nu hetzelfde op een andere manier*. Daardoor kan liet hier en nu in de wereld klinken, verschijnen, ook in de zin van schijnen en schitteren. Deze *nieuwe uitvoering* houdt *zowel afhankelijkheid* in, omdat gewerkt wordt met *ontvangen* materiaal, *als onafhankelijkheid*, omdat het een persoonlijke wijze van her-nemen betreft. Tot tover mevrouw Bulhof.

Als je het op deze manier bekijkt, staat de traditie van de kerk niet op gespannen voet met een zeer persoonlijk geloven. Wat objectieve leer lijkt, blijkt een heel existentiële betekenis te hebben. We kiezen dan ook niet voor een abstracte waarheid, maar voor een verbondenheid van ons leven met God. Zo kun je van harte ja leggen tegen de traditie en graag aansluiten bij dit levende orthodoxe geloof. Zonder te spelen met de gedachte dat alleen *ketterij* boeit.

Dan zie je de traditie niet als een wetboek uit het verleden. Maar je aanvaardt haar hartelijk, zodat ze kan gaan werken als een *innerlijk kompas*, dat ons richting wijst bij alle wegen die we inogen gaan. Daarom moet de traditie dan ook niet stokken in deze tijd, maar in zijn vitale kracht gelden ook voor ons leven hier en nu. En is het een traditie met toekomst. Een traditie waarin we vasthouden aan het *wezenlijke* van een eeuwenoude belijdenis. Waarbij we zoeken naar een verwoording van ons geloof die past bij onze tijd. En als dat mogelijk is ook nieuw belijden met het oog op de situatie van vandaag.

Heel boeiend heb ik altijd gevonden, dat de Duitse Bekenntnisbewegung in deze eeuw pogingen heeft gedaan om het orthodoxe geloof te belijden tegenover moderne theologieën. Zelf zou ik graag een uitbreiding van onze belijdenis zien over het werk van de Heilige *Geest* en over de komst van het Koninkrijk van God in de geschiedenis. Ook op deze punten zou een positieve uiteenzetting van de bijbelse leer en een afwijzing van onbijbelse visies heel belangrijk zijn in onze tijd.

Gereformeerd zijn en blijven

Ik denk dat we verkeren in een situatie die om veel aandacht vraagt. In een context die menselijkerwijs gesproken veel bedreigingen heeft. Ons gereformeerd zijn staat onder druk van verschillende tendensen:

- relativering tegenover belijndheid
- postmoderne twijfel tegenover de zekerheid van het geloof
- synthese tegenover onderscheid van kerk en wereld
- individualisme tegenover gemeenschap der heiligen
- zelfontplooiing tegenover een je onderwerpen aan God en jezelf in zijn dienst ondergeschikt maken aan wat Hij wil, ook al kost dat zelfverloochening.

Gereformeerd zijn is *iets* om blij mee te zijn:

- het is een leven in verbondenheid met God;
- we weten wie we zijn en waar we ons houvast hebben:
- we weten waar we naar toe gaan, hoe we door de Geest van God in een dynamisch bewegingsproces worden meegenomen naar de toekomst van Gods Rijk; dat geeft aan ons leven vaart en perspectief:
- we weten dat we dat alles mogen ervaren als lid van het volk van God. Zijn kerk in aanbouw, waar we onszelf als levende stenen laten gebruiken voor het werk van God.

Maar we lopen vandaag gevaar van vervaging van onze identiteit. Dat kan van twee kanten komen. Het

kan zo zijn dat we ons gereformeerd-zijn niet beleven als een springlevende *zaak*. Dan wapperen de vlaggen nog wel, maar is er sprake van innerlijke uitholling. Of we zien het als een geloof dat door zijn bindingen teveel inperkt. En we willen terug naar de basale geloofspunten en ons geloof daartoe reduceren. Maar juist tctwille van tiet behoud van die basale punten moet ons geloof zich bewegen binnen de gereformeerde kaders van Woord en kerk en verbond. En zich binden aan de belijdenis van alle eeuwen.

Dat is de opgave waarvoor wij allen staan en waarin zowel oud als jong veel moet investeren. We moeten niet maar een heetje uitgeblust voortleven in een verstecnde dode orthodoxie. En evenmin: levend 'evangelisch' geloven met verflauwing van de gereformeerde belijndheid. Maar vanuit eigen hartelijke overtuiging levend gereformeerd geloven in deze tijd. Bepaald door een bijbelse geestelijk diepte. En gekenmerkt door een breedte waarin ons hele leven godsdienst is. Dan is ons gereformeerd geloven en belijden een levende zaak, waarvan de jeugdigheid steeds wordt vernieuwd als die van een arend. Wisselende tijden kunnen vragen om wisselende vormen, maar daarin krijgen dezelfde fundamentele overtuigingen vorm. Dan is er sprake van een voortbouwen, van traditie en vernieuwing in één.

Drs. G.J. van Middelkoop is oud-conrector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

*Wie op Mij vertrouwt, zijn heil zoekt hij **Mij**, hem gaat her goed. Hij is als een boom geplant aan een rivier, zijn wortels raken het water; hij heeft geen last van de hitte, zijn bladeren blijven groen. Hij lijdt niet onder droogte, altijd draagt hij vruchf. Wie kenfher hart van een mens? Hefis zo onbetrouwbaar, het is ongeneeslijk ziek. Ik, de Heer, ken de mens, zijn gevoelens, zijn gedachten.....*

Jeremia 17, 7-10

Hij: "Kan jij me nou eens uitleggen, **waarom** je in God gelooft? Maar hoe verklaar je dan, al die oorlogen, al die pijn, al die ellende in de wereld? Daar snap ik dus helemaal niets van!"
Jij: "(.....)"

Ook deze zomer zijn er weer evangelisatie-acties geweest. Jongere en oudere gemeenteleden hebben zich ingezet. Ze hebben geprobeerd zoveel als in hun vermogen lag te getuigen. Op de kinderclub; met de tieners; op een thema-avond met volwassenen. Het is boeiend om op die manier met mensen contact te krijgen. Maar ook spannend en bij tijden best eng. Want wat moet je zeggen? Wat vul jij in, op de puntjes in bovenstaand fragment?

Vraag en antwoord

Je komt er misschien achter, dat je dat nou net niet geleerd had... op catechisatie. Of ja, toch wel, maar wat zeiden we toen ook al weer?

Misschien heb je ervaring. Heb je al zovaak deze vraag voos je kiezen gekregen. Heb je een afdoende antwoord gevonden? Maar 7eg je dan altijd het zelfde?

Het kan ook zijn, dat je telkens opnieuw merkt, dat de vraag je ver-rast. Je moet altijd naar woorden tasten. Vervelend, dat ze er altijd weer over beginnen.

Een leerdicht

Na het eten pakken twee leden van het team de gitaren.
Twee keer twaalf snaren.
Voor je het goed en wel in de gaten hebt, zing je in canon:
'k Stel mijn vertrouwen op de Heer, mijn God.
Want in zijn Hand ligt heel mijn levenslot'. Met snarenspeel.
'Welzalig de man die niet wandelt....'
Een voorbijganger herkent de melodie,
Bij fluitspel.

Levend water!

Je drinkt geleende woorden.
Je reikt woorden **van** die Ander aan, de Bron van leven.
Zelfs in grote droogte geen zorgen, in de hittegolf geen moment van paniek.
'Niet bang zijn, je zult niet omkomen van dorst maar in leven blijven!'
Eeuwige sneeuw, de brede rivier, vers, helder, koud water. Rust.
Levend water, dat geen kans krijgt te bederven.
Dat niet stilstaat.
Altijd in beweging!

Waarin geen botulisme ontstaat.
Waarop geen kroos groeit.
Water vol licht en kleur.

Water dat zorgt, dat de bomen die daar groeien niet uitdrogen.
Maar goed in het blad zitten.
En vol noten.

Zonder water is zo'n boom ten dode opgeschreven.
Met dat water in hun binnenste klappen bomen in hun handen.

Aansluiting

"Weet je, we kunnen helemaal niet zonder God.
Maar we houden elkaar als mensen voor de gek.
We doen voor de buitenkant net alsof we wel buiten Hem kunnen!
Daar zit ons probleem!
We hebben Jezus nodig! Hij kan ons van binnenuit veranderen!
Hij geeft ons zijn hart!
Hij vult ons met liefde en blijdschap en zo veel meer!"

En wij maar wroeten en graven!
Tot we doodvermoeid bij Hem neervallen:
"Genees mij, Heer, dan zal ik weer gezond worden; bevrijd mij, dan zal ik weer veilig zijn. U wil ik vereren. Amen"
Amen".

Jeremia 17,24.

C.J. Harryvan is predikant van de Gereformeerde Kerk te Lelystad

O DAT W .ALS MENSEN

*O dat wij als mensen, zondig en onrein,
in die schuld ontvangen en geboren zijn.*

*Onze zonden brachten vanaf de moederschoot
eeuwig onafwendbaar het lijden er? de dood.*

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

*Als God in ons leven, dodelijk besmet,
niet hud ingegrepen, niemand was gered.*

Wie kon ons bevrijden van 't virus van de haat?

Jezus die moet lijden verlost ons van het kwaad.

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

*Hij kwam in de wereld die ten dode lijdt
om als mens te dienen in gehoorzaamheid.*

Hij kwam van de hemel, Gods Zoon aan God gelijk.

Arm was zijn gestalte, en za hing Hij te kijk.

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

*Groot is Gods genade, wonderlijk zijn gunst,
al onze verliezen zet Hij om in winst.*

*Hij gaf Jezus Christus, die zich ontledigd heeft,
over aan de kruisdood, die ons het leven geeft.*

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

Daarom, Here Jezus, eerloos was uw gang,

God heeft u verheven tot de hoogste rang.

Prijs Hem hemelhoog, die gekruisigd is geweest.

Glorie aan de Vader, de Zoon en aan de Geest.

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

Kyrie-lied n.a.v. psalm 51 en Fil. 2,
melodie: Liedboek 175

O wir arme Sünder RWV 407

Hermann Bonn - 1542

I-erdichting: Ria Borkent 1999

uit de kerken

Beroepbaar¹

Kandidaten:

M.F. Verhoeff, Heemskerkstraat 91,
8023 VJ Zwolle, 038-4541238

K. van Hoek, Oudestraat 78-1, 8261
CT Kampen, 038-3313568

M.O. ten Brink, Kastanjelaan Oost
23, 6741 DT Lunteren, 0318-
4866571.

J. Haveman, Simon Johannesstraat
13, 8271 TR IJsselmuiden, 038-
2330965

Verder is beroepbaar

Dr. B.A. Zuiddam, Rutgerskamp
74.3853 ES Ermelo, 0341-563802

Drs. H. ten Brinke, Boddinate 23,
8014 SJ Zwolle, 038-4659759

Ds. J. Janssen, Wittezoomer 7. 9405
VE Assen, 0592-460352

*Eveneens zijn beroepbaar de
volgende predikanten:*

J. de Wolf, Mignonpad 22, 3816
ET Amersfoort, 033-4728793

P.F. Lameris, Curiestraat 42, 7909
RT Hogeveen, 0528-233481

A. Scheringa, Boeylaan 25, 4143
BX Leerdam, 0345-612675 (adres
gewijzigd)

A. Kroezen, Laan van de Eekharst
233, 7823 AE Emmen, 0591-
674015

¹ Nieuwe opgaven en wijzigingen: H. Prins.
tel. 038-3331242

Pijn

Hoe erg is pijn? Wie kan dat meten? Hoe moet je pijn omschrijven? Deskundigen spreken over een hoge of lage pijngrens. De een kan meer verdragen dan de ander, bedoelen ze dan. Pijn voer je op het moment van de pijn. Als het over is, weet je alleen nog dat het erg was of dat het meeviel. Maar je kunt liet niet in grammen afwegen of in maten meten.

Pijn is ook altijd persoonlijk. Niemand voelt wat een ander voelt. Er is verschil in pijn. Ouders proberen hun kinderen soms genist te stellen: het zal niet erg zeer doen. Ze kunnen er iets van weten uit eigen ervaring.

Maar ze weten het nooit zeker. Kinderen voelen dat. Een arts kan zeggen: er staat u een pijnlijk onderzoek te wachten. Hij heeft dat gemerkt aan de reacties bij zijn patiënten. Maar ook hij weet het niet precies.

Tenslotte voelt een mens altijd alleen zijn eigen pijn. Een ander staat er naast. Moet het aanzien. Kan er niets van overnemen. Is onmachtig. Voelt zich ontredder als hij geliefden ziet lijden. Een kind schreeuwt het uit, als de pijn ondraaglijk is geworden. Een mens kan zijn hoofd in het kussen verbergen om zijn kreten te smoren. Ogen kunnen in wanhoop verstart zijn omdat er geen verlichting is. Handen kunnen klauwen. Een stem kreunt: ik kan niet meer. Wie er bij staat, verstart, krimpt, huult, roept en bidt.

Als het om kinderen gaat, om je eigen kinderen, breekt Je hart. Dat is een ander soort pijn, die ook ondraaglijk genoemd wordt.

Pijn is verschrikkelijk.

Wie erover heen praat of haar ont-

kent, is een moeilijk trooster en krijgt onmenselijke trekken.

Ondraaglijk

Al twee maal viel het woord 'ondraaglijk'. Er zijn heel wat meer situaties te bedenken, waarbij dat woord terecht wordt gebruikt. Het is verschrikkelijk om te moeten voelen, dat niets meer helpt. En te moeten constateren, dat er niets meer kan worden gedaan. Het woord ondraaglijk is vele, vele malen opgedoken in de publicaties rondom de voorstellen van de regering met betrekking tot verruiming van de mogelijkheden tot euthanasie.

Er is een brede maatschappelijke discussie op gang gekomen. Tot wanneer mogen moeders besluiten een kind dat zij dragen en waarvan de artsen zeggen dat het een ondraaglijk leven tegemoet gaat, te laten wegnemen? In hoeverre moet aan kinderen van 12-16 jaar beslissingsbevoegdheid gegeven worden als het menselijkerwijs gesproken vast staat dat zij zullen moeten sterven binnen afzienbare tijd en als het leven dat hun nog rest als ondraaglijk wordt gezien? Wat is de wens waard van mensen die in hun goede dagen gezegd hebben niet verder te willen leven, als de dagen komen, waarin ze die wens zelf niet eens meer kunnen herhalen? Dat zijn geen vragen die zo maar even zijn af te doen met een paar slo-gans. Dat heeft nooit gekund, maar zeker nu niet meer, nu we met deze vragen in de achterhoede gedrongen zijn. Het gaat immers slechts over een paar maatregelen die uitgevoerd kunnen worden op grond van al eerder aangenomen wetten.

Geschapen zijn

De beslissingen vallen eerder en anders. Wat denken we over het leven? Hoe kleuren we onze positie in? Wat belijden we met de zin: God schiep. Is scheppen zoiets als 'zo maar eventjes wat neer zetten', kijk: eerst was er niks en toen was er zo maar even hupsakee van alles en nog wat? Is scheppen zoiets als het werk van een toverstokje? Of houdt het meer in: een God die nagedacht heeft, een plan heeft gehad, om zo te zeggen een tekening heeft gemaakt en toen alles naar dat plan heeft uitgevoerd? Ik zeg het maar menselijk. Ik kan nu eenmaal nooit helemaal omschrijven wat 'scheppen' inhoudt als God dat werkwoord vervoegt. Maar scheppen betekent toch altijd ook, dat God een mens met opzet, in de zorg, en met een bedoeling juist zo maakt als hij is. Dus, dat wij gewild zijn, zoals wij zijn. Met lichamen die ook pijn kunnen lijden, met zenuwen die het soms niet meer kunnen 'dragen'. En: dat Hij ons mensen kent. Echt helemaal kent.

Ik lees in de bijbel, dat alle leven van God komt: Hij zendt zijn Geest uit, Hij spreekt zijn Woord. Een mens leeft van het Woord dat van God uitgaat. God moet er voor 'spreken' 'besluiten' 'zijn hand er om heen leggen' elke dag weer dus. Zo is mijn leven. Zo leeft mijn lichaam. Dat zullen niet maar woorden mogen zijn, maar het zal de sfeer moeten bepalen, waarin we over het leven spreken, dat we genieten: juist ook als we in de situatie verkeren, dat we er nog volop van kunnen genieten. Jongeren. Actievelingen. Krachtpatsers. Al die gezonde sportievelingen. Toe maar. Mag allemaal. Prachtig. Maar

wel in eerlijke vroomheid er mee omgaan. Juist als we nog sterk zijn. Leven uit dat begrip, dat we geschapen zijn door een God die ons kent. Je mag er volop van genieten als God je dat geeft. Het hoort bij de dankbaarheid van schepsels. Je roept er de Naam van de HERE hij aan: midden in deze wereld, tegenover al die krachtpatserij van de mensen die het allemaal zelf willen weten. Is het niet opvallend hoe die twee 'werelden' vlak bij elkaar staan in Genesis 4: Lamech die zijn vrouwtjes erbij roept om ze eens eventjes onder de indruk te brengen van zijn spierballen: wat een geweldige vent is hij, hij redt zich zelf, God heeft hij niet nodig. En een paar verzen verder staat: Seth werd geboren, en daarna Enos, God zette zijn werk voort. zette nieuwe mensen in, en in die dagen begon men de Naam des HEREN aan te roepen. Ik denk niet dat je dat moet opvatten als een uiting van conventikel-geest: ze kropen wat dichter bij elkaar en ze scholen weg in het eigen hockje. Nee, ze maakten ernst met hun positie tegenover God, ze erkenden hun afhankelijkheid, hun 'zwakte' en ze beleden die midden in die wereld van de 'helden'. Ze gingen er mee aan het werk ook. Ze leefden voor God. Zo werd hun leven loven. Leven is loven.

Lijden

En wat is er ook door hen ondraaglijk geliden. Je kunt het lezen in de verhalen. Se wordt er direct mee geconfronteerd in dat ene hoogst bijzondere boek in de bijbel, waarin het hart op tafel wordt gelegd: het boek van de psalmen. Alle emoties komen daarin langs ons heen. Vreugde en verdriet, ziekte en gezondheid, rijkdom en armoede, wanhoop en extase, vertwijfeling en moed, doodsaangst en diepe levensvreugde, dood en leven en alles wat daartussen in zit. Al die mensen hebben God aangeroepen. In de goede en de kwade dagen. Het is aangrijpend. Ze wentelen

zich in het stof, ze krimpen van de pijn, ze schreeuwen het uit, ze kermen, het gebed uit de diepten klinkt op als nergens anders, de kreten van wanhoop worden gemengd met de tranen van vertwijfeling: ik ben een worm, geen mens, als water dat wegloopt verga ik, mijn hart is als was, een stuk potscherf, zo droog is m'n keel, mensen sperren hun muil tegen ine open, het zijn monsters, ze bedreigen me van alle kant. ze lachen me uit, re slipepen genoeg in m'n ondergang, kreunend en afgemat schrei ik nacht aan nacht op m'n bed, doordrenk ik m'n psluw met tranen, ik eet as voor brood, mijn kwellers honen me met hun sarcastisch vraag, waar mijn God eigenlijk is, ik kan er niet meer tegen, ik bezwijk, de beste vrienden zijn weg, ik roep, maar krijg geen antwoord, hoe lang? waarom? waar bent u?

En toch. er is altijd weer de beweging naar God. Dat is nu zijn Naam aanroepen. De naam die gevuld is door zijn optreden: God met zijn kracht, in het zijn daden, met wat hij heeft laten zien in de geschiedenis. De zekerheid wordt niet gezocht in het gevoel in het hart, maar in de daden in de werkelijkheid: Hij heeft laten zien, dat Hij er is. dat Hij wat doet, dat Hij verder gaat en mensen meeneemt. Neem mij dan mee. Zelfs de alderdonkerste psalm in dit boek begint nog met te zeggen: U bent mijn heil. En daarna volgen alleen maar meer zinnen van een wanhopige: van rampen verzadigd, op de rand van het dodenrijk. weggerukt uit uw hand, verwezen naar de afgrond, zonder troost, overgegeven aan verschrikkingen, als water sluiten ze me in. vervreemd van al mijn vrienden en bekenden.

Niet ontkennen.

Niemand mocht ontkennen. dat er van ondraaglijk lijden gesproken kan worden.

Het is soms zo vreselijk. In het pastoraat sta je er naast. Onmachtig. Het is onmenselijk om er bij

weg te lopen. Soms gebeurt dat letterlijk: we wenden ons om, we kunnen niet meer. En vlucht van bange mensen. Je kunt het ook doen met woorden. Vooral grote woorden zijn daarvoor heel geschikt. We gebruiken ze soms zo maar. Vlucht is zo gemakkelijk.

Een groot woord

En nu gebruik ik ook een groot woord. Een woord dat alles sainen vat:

God haalt zijn kinderen.

Dat is: God, die er boven staat, die het leven geeft, de Schepper die Vader is, de Vader die zijn kinderen kent, die een plan heeft en dat uitvoert.

Die niemand onderweg verliest, ook geen stukje, geen arm, geen been, geen zenuw. Die weet wat pijn is. Die pijn ziet. Die tranen heeraart. En ondraaglijk lijden weegt.

Die zijn hand er onder legt. Hij haalt zijn kinderen met hun lichaam, precies zoals Hij ze gemaakt heeft. gewild heeft.

Laten we dan bidden. O, kom me toch halen!

Ds. J.T. Oldenhuis is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-Zuid,

REFORMATA SEMPER REFORMANDA

G. Harinck

*De Reformatie in verhouding tot de overige
kerkelijk-gereformeerde pers*

Toen in 1926 de Gereformeerde Kerken scheurden ten gevolge van de kwestie-Geelkerken, deed een verontwaardigde dr. R.H. Woltjer, hoogleraar Grieks aan de Vrije Universiteit, de kerkelijke pers de deur uit. Kerkelijke bladen waren in zijn ogen niet slechts berichtgevers over de affaire, maar zelf een onderdeel ervan. Zo was het ook – en zo was het vaker in de gereformeerde wereld. De geschiedenis van kerk en kerkelijke pers was verstrengeld, zodat nieuwe verhoudingen in de pers loorboden konden zijn van kerkelijke hergroeperingen. De vraag is hoe De Reformatie zich in zijn vijfenzeventigjarig bestaan heeft verhouden tot de kerken en tot nieuwe, concurrerende bladen.

Overbodig?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, gaan we met reuzenstappen door de geschiedenis van het weekblad, maar we beginnen met de verschijning van De Reformatie, zelf ook begonnen als concurrent.

Toen in september 1920 het eerste nummer van dit gereformeerde kerkelijke weekblad verscheen, presenteerde het zich juist als oppositioneel orgaan met één programmapunt, maar als een blad dat zich met gereformeerde en met nieuwe namen, en in een afwisselend program richtte op de breedte van de Gereformeerde Kerken. Nochtans was zijn verschijning prikkelend. Binnen deze kerken bestond immers reeds zo'n weekblad: De Heraut. Dat orgaan bood niet alleen veel en gevarieerd nieuws over het gereformeerde kerkelijke leven, maar liet werd bovendien geleid door dr. Abraham Kuiper. De Heraut

achtte zich toonaangevend. Het meldde zelfs jarenlang in zijn ondertitel dat liet het orgaan was 'van de Gereformeerde Kerken'. Dit was onjuist, maar het illustreert treffend, dat Kuiper een ander blad of een ander inzicht naast het zijne overbodig achtte. Hij heeft deze mening met succes naar voren gebracht, want nog geregeld komt men de typering tegen van de Gereformeerde Kerken als Kuiperkerken.

Zo lagen de zaken in werkelijkheid natuurlijk niet. Naast De Heraut bestonden immers ook De Bazuin en De Wachter. en bijvoorbeeld ook Hollandia van ds. J.C. Sikkel. Dat waren bepaald geen Kuiper-bladen. De leden van de Gereformeerde Kerken vormden een divers gezelschap, waarover altijd met twee woorden moet worden gesproken: wanneer men de stelling verdedigt dat de theologie en het optreden van Kuiper bepalend waren voor die kerken, zal

kerkgeschiedenis

steeds daarbij gezegd moeten worden, dat er ook veel kerkelijk leven naast, tegenover en buiten Kuiper om bestond.

Geen bedreiging

De verschijning van De Reformatie was dus de openbaring van een reeds bestaande diversiteit. De zorg van toonaangevende personen in het kerkelijk leven was dan ook juist, dat er met het nieuwe orgaan verscheidenheid zou optreden binnen de Gereformeerde Keiken. maar dat de variëteit beheersbaar moest blijven. Een complicatie bij dit bestuurlijke probleem was, dat er onduidelijkheid heerste over de vraag wat nu precies gereformeerd was. De betekenis die Kuiper aan dit begrip had gegeven, was voor velen zo vanzelfsprekend geworden, dat er niet meer over werd nagedacht, en werd door anderen betwist zonder een aanvaardbaar alternatief te bieden.

Nu is het gereformeerde nooit in een formule te vangen geweest – het gaat immers om een letter en een geest, een partituur en een uitvoering –, maar wanneer steeds bij dat feit de vinger wordt gelegd en voorts geen nieuwe aansprekende vertolking van dat begrip klinkt, komt de cohesie van een gereformeerde kerk in het geding. Wat hindert ons eigenlijk samen, wat scheidt ons wezenlijk van anderen?

In deze malheur bevonden de Gereformeerde Kerken zich toen De Reformatie verscheen, maar de vrees dat met zijn verschijning de eenheid van de kerken in gevaar zou komen, werd niet bewaarheid. Nadat zich enkele vooraanstaande predikanten en theologen bij liet Snijm und Drang-geselschap van initiatiefnemers had gevoegd, bleek De Reformatie geen bedreiging voor de status quo, noch van de kerkelijke persverhoudingen, noch binnen de Gereformeerde Kerken. Met enkele 'durvers en strebers' onder de redacteurs en medewerkers won het blad aanvankelijk

veel abonnees, maar dat was meer omdat het blad de naam **had vernieuwend** te zijn, dan vanwege een daadwerkelijk andere koers. In de praktijk bleek het verschil tussen De Reformatie en De Heraut of De Bazuin minder groot dan verwacht. De onrust leek bei-woren.

Woord en Geest

Maar afwezigheid van onrust is iets anders dan censegezindheid. Een aantal vernieuwingsgezinde gereformeerden raakte binnen een jaar teleurgesteld in het **nieuwe** blad. In hun kring rezen al spoedig plannen voor een nieuw kerkelijk orgaan, dat anders dan De Reformatie en de andere bladen wel een andere, moderne **vorm** aan de gereformeerde **overtuiging** diende te geven. Maar was een nieuw persorgaan daarvoor wel het geschikte middel? **De als** medewerker aangezochte dr. D.H.Th. Vollenhoven meende van niet: 'Niet in de strijd van een dag- of weekblad wil ik me mengen. **'t Gaat** me om meer en dat is voor het calvinisme alleen te bereiken in rustig studiewerk en samenwerking met alle wetenschappelijke lui **van ons**'.¹

Vollenhovens bezwaar ten spijt verscheen in oktober 1925 het nieuwe weekblad **Woord en Geest**. Het ont-popte zich aanvankelijk als het tegen-deel van 'rustig studiewerk en samenwerking'. Ongelukkig genoeg was zijn hoofdredacteur dr. J.G. Geelkerk ten tijde van de verschijning in cii **geucht**makende kerkelijke procedure verwickeld. In plaats van de kerkelijke koers te beïnvloeden, werd het blad beheerst door die koers. Een bedreiging voor De Reformatie vormde **Woord en Geest** niet. Het was namelijk zonnklaar dat dit nieuwe blad op ramkoers lag. Nadat de generale synode in 1926 de opvattingen van hoofdredacteur Geelkerken had **afgewezen** en hem als predikant had afgezet, vormde deze met zijn medestanders de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verbond. Sindsdien schreef De Reformatie bij monde van ds. K. Schilder geregeld over, en vooral tegen **Woord en Geest**, na 'Assen' het orgaan van de nieuwe kerkengroep. Hij verdedigde dat de synodeuitspraak van Assen de vrijheid tot vernieuwing binnen de Gereformeerde Kerken niet had ingeperkt. Schilders polcinick in de jaren twintig was er voor een goed deel op gericht de hersteld verbanders, maar

bijvoorbeeld ook de christelijke gereformeerden – ook concurrenten waaraan de Gereformeerde Kerken leden verloren –, duidelijk te maken dat zij ten onrechte meenden nog gereformeerde grond onder de voeten te hebben. Maar niet ieder in De Reformatie bemoeide zich zo intensief met de buitenwacht. Voor de hoofdredacteur, de dogmaticus van de Vrije Universiteit prof. dr. V. Hepp, was Assen '26 de afsluiting van een kritieke fase in de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken. Net zoals in de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken na 1969 de conflicten van de voorgaande jaren plaats maakten voor **rust** en opbouw, zo meende ook Hepp na 1926, dat niet steeds moest worden omgezien. Het aanhoudende gesprek rondom 'Assen' leidde af van de – in de jaren van strijd in de verdrukking gekomen – ontwikkeling van kerk en theologie.

Niet iedereen deelde diens benadering. In 1927 overwoogen sommige gereformeerde theologen en predikanten alsnog een blad op te richten, waarin de 'geestelijke vragen, die door de synode van Assen en de incidenten, die er zich om heen groepeerden, op het doode spoor **geraakten**'² opnieuw in bespreking te brengen. Tot uitvoering van de plannen kwam het echter niet.

Spanning en bezieling

Met het vertrek van Hepp als redacteur in 1930 wegens incomptabiliteit des humeurs veranderde De Reformatie van karakter en twistten de redacteuren prof. dr. J. Waterink en Schilder over de vraag hoe kritisch het blad over de eigen kring mocht zijn. Toen de uitgever als scheidsrechter tussen de ruziende partijen moest optreden en in 1935 op commerciële gronden voor Schilder koos, bedong deze voortaan de enige redacteur van De Reformatie te mogen zijn. Daarmee werd De Reformatie anders dan voorheen de bedoeling was geweest, het blad van één man. Vanaf dit moment nam De Reformatie de hoge vlucht, die het blad voor velen tot op de huidige dag onvergetelijk maakt.

Maar wat betekende Schilders enig redacteurschap voor de verhouding van De Reformatie tot andere bladen? War opvalt is dat Schilders the-matiek onontkoombaar werd in de landelijke kerkelijke-gereformeerde pers en er een **gespannen** verhouding

ontstond met vrijwel geheel die pers. In het eerste nummer na de redactie-wisseling plaatste Schilder een 'open brief aan prof. dr. H.H. Kuiper van De Heraut, die de verstandhouding tussen beide bladen in een aanhoudende crisis bracht. Hetzelfde gold voor de verhouding tot twee bladen, die na conflicten binnen de Reformatie-redactie waren ontstaan. Het Calvinistisch Weekblad, waarmee Waterink in 1935 op de markt verscheen, was volgens Schilder 'in ongerechtigheid ontvangen en geboren' en het sinds 1937 verschijnende Credo onder redactie van Hepp oordeelde hij in 1940 zo immoreel, 'dat ik het blad niet **meer** wensch te ontvangen'.⁴ Het zakelijke bezwaar van Schilder tegen deze redacties was, dat ze zijn stelling dat polemiek tot het wezen van de religie behoorde, omkeerden: Schilders polemiek zaaide onrust en verdeeldheid. Dit bezwaar werd door Schilder beleefd in morele categorieën: 'Men heeft mij willen dwarsbomen, en mijn invloed willen breken', schreef hij op 5 april 1940 aan uitgever J.H. Kok. 'Was de manier, die gevolgd is, eerlijk geweest, ik zou me hebben onderzocht. Maar het onwaarachtige lag er zo dik op'.⁵

De keerzijde van De Reformatie als blad waarin Schilder zijn lezers nieuwe bezieling en bezinning schonk was dus, dat hij in de pers tegenover anderen kwam te staan. Daar kon hij tegen. Het moeilijke voor Schilder was echter, dat er onder zijn nauwste geestverwanten waren, die wel iets van de bewaren tegen hem van Waterink, van De Heraut en van andere bladen begrepen. Reeds in 1935 bepleitte bijvoorbeeld Vollenhoven het accent te leggen op samenwerking met godwillenden in plaats van zich toe te leggen op het bestrijden van opponenten.

Maar Schilder reageerde steeds weer op het geschrijf van zijn tegenstanders, omdat het naar zijn oordeel oorlog was in de kerk. Het ging dus niet om een verschil van mening, maar om leven en dood. Schilder zocht daarom geen medewerkers, die allereerst gedegen, wetenschappelijke bijdragen zouden kunnen leveren, maar die begrepen dat het in De Reformatie om levenskwesties ging. De tegenstellingen in de kerkelijke pers kregen daarmee een zeer ernstig karakter: de opponent was feitelijk een vijand binnen de poort. Prof. dr. S. Greijdanus en de predikanten E.Th. van den Bom, D. van Dijk, B. Hol-

werda. C. Veenhof en M.R. van 't Veer voegden zich na 1935 bij Schilder, maar liet lukte hem niet dr. G.C. Berkouwer of dr. A. van Deursen aan De Reformatie te verbinden, terwijl de congeniale Vollenhoven afstand behield.

De politieke vraag van critici, of de gereformeerde kring wel tegen de beproeving van een voortdurende publieke bezinning in deze polemische vorm was opgewassen, was voor Schilder geen probleem. En voor veel lezers woog dit mogelijk bezwaar op tegen de vernieuwing die Schilder bracht. Maar het ontbrak hem in eigen kring aan een bevoegde raadgever, die juist op het print van de polemiek de groeiende reserve jegens hem en De Reformatie gedurig analyseerde en hem hielp te overwegen hoe daarmee in de pers om te gaan.

Tegenslagen

Na de Vrijmaking van 1944 was Schilder geen opposant meer, maar moest hij met De Reformatie leiding geven aan de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken. Het blad stond alleen open voor vrijgemaakten en bleef ook toen onder eenhoofdige leiding. Een eerste tegenslag voor Schilder was dat hij binnen eigen kring het persmonopolie kwijt was. Had hij voor de oorlog het Be Reformatie populariserende Pro Ecclesia nog op veilige afstand kunnen houden, nu moest hij zijn positie in de vrijgemaakte pers delen met concurrerende bladen als Reformatie Stemmen en De Vrije Kerk.⁶

Een tweede tegenslag was, dat Schilder voor het eerst sinds zijn redacteurschap niost ervaren, dat lezers bij het blad weglieten. Er leefden twee bezwaren tegen De Reformatie: Schilder schreef te ingewikkeld en het blad was te kerkelijk van karakter. Wat dat kerkelijk karakter betreft: Schilder had na de Vrijmaking, de synodaal Gereformeerde Kerken niet los gelaten, maar sprak hen week in week uit aan op het kwaad van de synodebesluiten, de schorsingen en afzettingen en signaleerde elk blijk van het daaruit voortvloeiende, zijns inziens onethische gedrag, dat hem in de pers van gene zijde onder ogen kwam. Deze handelwijze herinnert aan Schilders optreden na de kwestie-Cicelkerke, toen hij ook nadat de scheuring een feit was, nog lang bleef pogen de hersteld verbanders van de onjuistheid van hun gedrag te over-

tuigen. Maar volgens de uitgever schoot Schilder zijn doel voorbij. Het aantal abonnees liep terug van tien-duizend in 1946 tot vierduizend in 1957.

Intmiddels liani de verdeeldheid in de pers toe. Niet iedere vrijgemaakte was gelukkig met het vooruitzicht het acute conflict van de Vrijmaking te zien verkeren in een levenslange loopgraven-oorlog met de synodaal-gereformeerden. Wel fuseerden Reformatie Steniinen en De Vrije Kerk in 1946 en ontwikkelde het nieuwe blad zich in enkele jaren tijd tot een vrijgeniaakte krant. Maar terwijl deze concurrenten van het kerkelijk toneel verdwenen doemden anderen op. In 1945 verscheen Polemos, onder redactie van de sinds 1946 vrijgemaakte G. Puchinger. Tegenover het kerkelijk-gereformeerde standpunt van De Reformatie stelde hij het confessioneel-gereformeerde, dat sinds 1944 eens te meer interkerkelijk was, en tegenover Schilders concentratie-tactiek pleitte hij voor infiltratie, via ontmoeting en gesprek. In 1948 kwam ds. R.A. Ros met De Rocper, een blad ter bevordering van hereniging met de synodale kerken, op de reeds gevulde vrijgemaakte bladenmarkt. In 1950 verscheen bovendien het maandblad Contact, opgericht omdat 'een bepaalde afgeslotenheid van onze pers de mogelijkheid van critiek en vrije meningsuiting uitsluit'.⁷ Schilder heeft de onderlinge spanningen die deze pluriformiteit veroorzaakte wel trachten te beheersen, maar kon geen modus vivendi aandragen.

Leiding

Het overlijden van Schilder in 1952 betekende zeker in deze omstandigheden een schok voor de vrijgemaakte kring. Wat moest er gebeuren met zijn geesteskind, De Reformatie? Een origineel antwoord kwam van de vrijgemaakte nieuwtestamenticus prof. dr. H.J. Jager: opheffen! Maar dat leek schennis van het dierbare: een generatie vrijgemaakten was gevormd door dit blad. Bovendien: wat moesten de kerken zonder een blad dat de fronten aanwees, wat moesten predikanten en hoogleraren zonder een blad waarin zij leiding gaven? Dus werd het blad voortgezet, onder redactie van met name Kamper hoogleraren. Maar de Reformatie-redactie die Schilder opvolgde kon het niet eens worden over een mogelijke uit-

weg uit deze impasse. Men kan zich voorstellen dat dit geen goed deed aan het klimaat in de kerken: terwijl men, om in de beeldspraak te blijven, nauw aaneengesloten zat in de loopgraven met het geweer in aanslag klonken er geen bevelen. In plaats daarvan ontstonden discussies over wie de vijand was. Sinds 1935 had De Reformatie krachtige leiding geboden, maar een deel van de redactie zag daarin nu geen heil.

Deze houding van de redactie wekte ergernis. Of er niost een bevel gegeven worden, of de troepen moesten ontbonden worden. Tot dat laatste neigden de redacteurs Jager en prof. C. Veenhof, tot het eerste een aantal joligere predikanten. Anders dan we uit de geschiedenis van De Reformatie gewend zijn, besloten de laatsten niet tot de oprichting van een tegenorgaan. Tenslotte verlieten Jager en Veenhof in 1956 De Reformatie. Hun plaatsen werden ingenomen door jongeren, waaronder ds. J. Kamphuis. Jager en Veenhof keidden het jaar daarop terug in de pers met het weekblad Opbouw, dat niet in leiding en strijd, maar meer in de vroomheid van A. Janse en in de culturele breedheid van Schilder zijn heil zocht.⁸ Sindsdien gaf De Reformatie weer duidelijker leiding aan het vrijgemaakte gereformeerde leven. De redactie deed dat op een wijze die weliswaar niet de vernieuwende kracht had van Schilder, maar die toch sterk aan zijn optreden herinnerde: het gereformeerde karakter van de kerk liep gevaar, mede omdat er een vijand (Opbouw) binnen de poort was. De koers van De Reformatie strookte met de koers van de generale synodes in de jaren zestig, toen de trouw aan de belijdenis de inzet werd van kerkelijke gedingen. Naar aanleiding van de synodebesluiten terzake verliet een aanzienlijk deel van de vrijgemaakten, onder hen Jager en Veenhof, eind jaren zestig het kerkverband. Zij vormden het verband van de Nederlands Gereformeerde Kerken en Opbouw werd hun kerkelijk orgaan.

Verandering

In zekere zin begon toen de merkwaardigste periode in de geschiedenis van De Reformatie. De kerkelijke kring was klein geworden, maar voor het eerst in zijn geschiedenis was het blad onbetwist het kerkelijke orgaan binnen die kring. De redactie bleef,

afgezien van nuances, door diverse redactiewisselingen heen trouw aan de sinds 1956 uitgezette koers. Deze censgezindheid in de kerkelijke pers was er vooral een van scribentcii. predikanten en theologische hoogleraren. Het is de vraag of hiin opinie wel voldoende ingang vond onder de kerkleden. In 1979 vroeg een heer Vogel uit Groningen zich in een ingezonden in liet Nederlands Dagblad af of het iiict weer eens tijd werd voor een kerkscheuring. Of het een grap was of ernst, werd niet duidelijk, maar hij raakte een gevoelige snaar. Wat leefde er onder het oppervlak? Buiten liet bereik van de kerkelijke pers groeide in de jaren zeventig en tachtig een vrijgemaakte generatie op, die geen aansluiting meer had bij de koers van De Reformatie en vreemd stond tegenover Schilder. Deze jongere generatie begooi weer te vragen: wat bindt ons eigenlijk samen, wat scheidt ons wezenlijk van anderen?

Het duurde lang, maar in de jaren negentig bleek wat er onder het oppervlak leefde. In korte tijd verschenen drie nieuwe kerkelijke organen, die alle bezwaard of verheugd, maar in elk geval kritisch richting De Reformatie reageerden op de veranderen de vrijgemaakte identiteit: Reformanda (1991), Bij de Tijd (1992) en Nader Bekeken (1994). En in korte tijd brak een groot aantal vrijgemaakte organisaties met de concentratiegedachte door zijn kerkelijke identiteit op te geven. Van beslissende betekenis war de statutenwijziging in 1992 van liet Nederlands Dagblad. Deze vrijgemaakte krant had in de jaren zestig zij aan zij met De Reformatie in het kerkelijk conflict gestaan. Maar nu verbrak het zijn exclusieve band met de Gereformeerde Kerken. In De Reformatie achtte M. ie Velde de koppeling van deze wijziging aan een vermeende ontwikkeling binnen de Gereformeerde Kerken in dezelfde richting niet overtuigend. Inmiddels noopte de gebeurtenis wel tot bezinning, omdat anders over vijf of tien jaar 'het gros van de gereformeerde mensen weer terug is bij een pluriformiteits-visie in een of andere variant."

Gesprekspartner

In deze Wende verloor De Reformatie de leiding binnen de vrijgemaakte pers. De redactie moest aanvaarden dat de gereformeerden waren veran-

derd, vaak met dankzij, maar ondanks hun kerkelijke bladen. Na eerst de kritiek op de geschiedenis en praktijk van de vrijgemaakte kerken met hevreinding te hebben geconstateerd," heeft de redactie een ander oog gekregen voor wat er leefde. Nu tracht De Reformatie dichter te komen bij de vragen die er onder de lezers leven, want moei kan zich gemakkelijk verkrijken op wat leeft in een gemeenschap. Overal is immers alles; tot in het kleinste kerkgenootschap toe vinden we rekkelijke en precieze, aarzelende en besliste, emotionele en zakelijke, strenge en milde leden. En nooit vinden we al die verschillen weerspiegeld in de kerkelijke pers. Her blad is daarom nu meer een gesprekspartner, die luisteren kan, dan een leider, die gehoor zoekt. De erkenning van veranderingen binnen vrijgemaakte kring is nog iets anders dan daar vrede inee hebben. Er is alle reden om vandaag te herinneren aan Schilders woord over de vroege jaren twintig, dat liet gereformeerde leven vast zat, maar allesbehalve vast was. De zoektocht naar een nieuwe, eigentijdse vorm van de gereformeerde overtuiging, door hem eens zo indrukwekkend gemaakt, moet weer beginnen. Daartoe behoort ook een herbezinning op zwakkere zijden van de eigen traditie, zoals de omgang met andersgezinden binnen en buiten eigen kring. Reformata semper reformanda.

Dr. George Harinck is directeur van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken te Kampen en wetenschappelijk medewerker van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

1 Aldus H. Koffyberg aan J.J. Buskes, 6 januari 1920, Archief-J.J. Buskes, Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden), Vrije Universiteit, Amsterdam (HDC)

2 D.H.Th. Vollenhoven aan F.I.I. Buitendijk, 1h maart 1925, Afschrift archief-D.H.Th. Vollenhoven, HDC

3 Aldus het persbericht in De Standaard van 20 december 1927

4 De Reformatie, 5 april 1940

5 Afschrift Archief-K. Schilder, Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken, Kniipen.

h Zie: E.M. Hooiveld, 'Vijf kerkelijke bladen in oppositie (1942-1948)', in: G. Harinck en D.Th. Kuiper (red.), Anderhalve eeuw protestantse periodieke pen. Zoetermeer, 1999, pag. 157-183.

7 Aldus het eerste nummer van Contact, december 1950. Zie: P.H. de Jong, 'Een spelonk van Adullam', in: R. Kuiper en W. Bouwman (red.), Vuur en vlam: Aspecten van liet Vrijgemaakte Gereformeerde leven 1944-1964, Amsterdam, z.j. [1994], pag. 132-150.

X W. Bouwman, 'De Reformatie en 'de oorlogen des Heccii': De redactiewisseling binnen De Reformatie en het ontstaan van Ophouw', in: Kuiper en Bouwman, Vuur en vlam, pag. 172-174

Y De Reformatie, 12 september 1992

10 De Reformatie, 3 juli 1992

In één oogopslag

kunt u het karakter van de mensen doorgronden. De cursus "PRACTISCHE MENSENKENNIS" leert u o.a. iemand beter begrijpen en goed met de mensen omgaan!

**BON voor gratis prospectus
NAAM EN ADRES**

DF ■

Opsturen zonder postzegel aan: Instituut Koning, antwoordnr. 1063, 6000 VB Weert

achtergronden

In dit artikel vertel ik iets over de plaats van theologie in De Reformatie. Het blad is vrijwel altijd verbonden geweest aan de Theologische Universiteit (vroeger: Hogeschool) in Kampen. Dat brengt als vanzelf theologisch getinte bijdragen met zich mee. Overigens gebruik ik dat woord 'theologie' hier niet alleen in een strenge wetenschappelijke zin. Ik doel op bezinning op thema's die in de theologie een plaats hebben. Daarbij beperk ik mij tot de laatste 25 jaar. Ik geef van die periode een soort persoonlijke leesimpressie. En ik probeer daarbij antwoord te vinden op de volgende twee vragen:

Heeft De Reformatie in de afgelopen 25 jaar iets betekend voor de Gereformeerde theologie?

Heeft de theologie in De Reformatie uit die periode iets betekend voor de kerk?

Boeken

Er is een snelle manier om op die vragen een antwoord te vinden. In de afgelopen 25 jaar verschenen meerdere invloedrijke boeken. Verschillende daarvan stonden eerst als artikel in De Reformatie. Het blad bood dus een platform aan gereformeerde theologen en wat zij erin schreven kreet, betekenis voor de kerken.

Ik denk aan het boek van C. Trimp, De gemeente en haar liturgie. Dat heeft de huidige liturgische vernieuwingen beïnvloed. Vanaf jaargang 52 (1976-1977) verscheen het echter eerst in de vorm van artike-

lenseries in De Reformatie. Iets dergelijks geldt van delen van Trimps boek over de geloofsveraring. Klank en Weerklank (bijvoorbeeld jaargang 60 (1984-1985)). Veel ambtsdragers zijn gevormd door Trimps, Zorgen voor de gemeente en door J. Kamphuis' Om de heiligheid van de gemeente. Sinds de jaargangen 52 en 53 groeiden deze boeken in De Reformatie. Belangrijk voor de kerk zijn zeker de commentaardelen op het Nieuwe Testament van J. van Bruggen. In De Reformatie stonden studies over thema's die later in de commentaren kwamen. Bijvoorbeeld in jaargang 56 (1980-1981) artikelen over

het koninkrijk van God, in jaargang 58 over de plaats van demonen in het evangelie en in ons wereldbeeld, en in jaargang 63 (1987-1988) over de uitleg van Marcus 13 en Daniël 7. Bij J. Douma zien we een nog intensiever verband tussen zijn hoeken en zijn schrijven in ons blad. Ook in een recenter verleden kom je het nog tegen. Zo bereidde C.J. de Ruijter het laatste deel van zijn proefschrift voor via artikelen over de verhouding tussen de verkondiging van de kerk en haar diaconale taak in de wereld (bijv. jaargang 66 (1990-1991)). En in jaargang 73 (1997-1998) schreven leden van de vakgroep 'Praktische Theologie' artikelen, die inmiddels gebundeld zijn en het nadenken over de prediking in de kerken dienen.

Instrument

Waarom kozen theologen een kerkblad als platform voor hun publicaties? Waarschijnlijk speelt een rol dat de Gereformeerde theologie in Nederland betrekkelijk geïsoleerd staat. Daardoor lag het minder voor de hand om artikelen in vaktijdschriften te publiceren. Als vanzelf zoeken wetenschapsbeoefenaars hun forum dan elders. Maar belangrijker lijkt mij een overtuiging over de plaats van theologie in de kerk. Daarover is meermalen in De Reformatie geschreven. Daarbij zie ik drie fasen: 1975-1982:

In deze periode verschijnen artikelen (van Trimp en Douma) rond de functie van theologie in de kerk. Theologie is een wetenschappelijk instrument voor de vorming van predikanten en voor de bezinning in de kerken. Je moet geen principieel

verschil maken tussen gewone geloofskennis in de gemeente en theologische kennis: ze liggen in elkaars verlengde. Theologie is methodisch en systematisch bezig zijn met kennis die in beginsel eigen is aan de hele gemeente. Deze visie probeert zowel overschatting als onderschatting van de wetenschap te vermijden. Aan de ene kant wijst men Kuypers opvatting af. Hij zei dat theologie niet in dienst van de kerk moest staan maar ook als een soort zuivere wetenschap omwille van zichzelf beoefend moest worden. Daarom past aan een kerkelijke opleidingsschool geen theologie. Aan de andere kant gaat de strijd tegen die vrijgemaakten die vinden dat theologie geen wetenschap mag heten, of die groot verschil maken tussen praktische en theoretische kennis en het gevaarlijk vinden dat de theologie zoveel invloed heeft op de kerkelijke praktijk. Deze geluiden klonken bijvoorbeeld onder aanhangers van de Reformatorische wijsbegeerte. Het lijkt mij duidelijk dat de opvatting over theologie als een instrument in dienst van de kerk nauw samenhangt met een stijl van theologie-beoefenen die toegankelijk wil zijn voor gemiddelde kerkleden. Daarbij past weer dat je bij je theologische productie van artikelen niet allereerst denkt aan een forum van vakgenoten, maar aan een kerkelijk blad zoals De Reformatie. Theologie past in de krant.¹ 1983-1989:

Opvallend is dat in deze periode nauwelijks bezinning plaatsvindt op de functie van theologie. Intussen staan er natuurlijk wel theologische bijdragen in het blad. Kennelijk kon men rustig voortwerken binnen het zojuist beschreven kader.

1990-heden:

In deze perioden klinken de opvattingen minder krachtig en eenduidig.

A.N.Hendriks bestrijdt bijvoorbeeld de visie van J.Klapwijk, die meende dat de kerken in de ban van de theologie verkeren. Deze stelde dat niet alleen op het oude verhaal

dat theologie zoveel theoretischer zou zijn dan gewone geloofskennis. Hij wees ook op nieuw inzicht in de aard van wetenschappelijke zekerheid. Huidige wetenschapsopvattingen laten zien dat je meestal niet op liet niveau van absolute zekerheid kunt spreken. Hendriks stelt daartegenover: dankzij de helderheid van de Bijbel kunnen wij zekere uitspraken doen. Kennelijk, zegt hij, verschilt de theologie hier van andere wetenschappen. Dit antwoord roept echter nieuwe vragen op: is theologie dan wel een echte wetenschap? Zijn alle uitspraken binnen de theologie zo zeker? In ieder geval blijken hier nieuwe inzichten over wat wetenschap is en doet, nog niet voldoende verwerkt.

Dat de rust verstoord is, blijkt ook uit artikelen van G. Kwakkel waarin hij ingaat op de kritiek van L. Wierenga op gereformeerde theologie. Kwakkel staat open voor de kritiek dat theologische verhandelingen vaak onwetenschappelijk zijn. Wierenga vindt dat ze te vaak vluchten in vertroebelende beeldspraak (metaforen) die hun betoog weinig exact maken. Kwakkel erkent dat en voert het - veelzeggend - terug op het gegeven dat theologen vaak schrijven voor een publiek van kerkleden, en daarom graag beelden hanteren.

M. te Velde noemt een HBO-opleiding 'theologie' wenselijk. Maar moet dan het wetenschappelijke karakter van de theologie die zou overblijven, niet duidelijker een eigen profiel krijgen naast de dienende bezinning in HBO-verband? Grappig is dat M.J.Amtzen nu een artikel kan schrijven waarin je enige sympathie proeft voor de visie van Kuyper, die Trimp en Douma zo sterk hadden afgewezen: theologie hoort thuis aan een echte universiteit.

Ook inhoudelijk is er iets aan de hand. Trimp stelt voor om van Kampen een onderzoeks- en bezinningscentrum te maken, waarbij ook oud-leerlingen betrokken worden. Want, zegt hij, wij moeten gerichte maatregelen nemen met het

oog op de nood van de tijd. Als we met de thema's Schrift en kerk bij Kuyper en Schilder blijven staan, spelen we theologisch niet in op de vragen van nu. Blijkt hier niet uit dat de dienst van de theologie aan de kerkelijke praktijk wel een mooie theorie was, maar in de praktijk lang niet altijd werd waargemaakt? Heeft de theologie in een kerkelijk blad als De Reformatie onvoldoende toerusting geboden rond urgente hedendaagse problemen?!

Thema's

Om dat na te gaan, noem ik enkele thema's uit de jaren '90 en ga ik na of De Reformatie daarover avertuigende theologische bezinning heeft geboden:

verlangen naar levende spiritualiteit
secularisatie en kerkverlating
bezinning op de structuren van de kerk en de plaats van de ambten
kerkelijke eenheid en samenwerking met andere christenen
liturgische vernieuwing
onzekerheden rond het gezag en het gebruik van de Bijbel.

Bij 'liturgie' en 'schriftgezag' sta ik wat gedetailleerder stil.

Spiritualiteit

In de jaren '90 zijn we bezig met de beleving en de praktijk van het geloof. We verlangen naar geestelijke groei en spreken over liet vorderen in de levensheiliging. Ook in De Reformatie vind je dat weerspiegeld. Maar heeft het blad via theologische bezinning ook perspectieven geopend? Meestal benadrukken auteurs slechts dat spiritualiteit meer aandacht verdient maar komen zij niet met eigen bezinning. Een uitzondering vormt J.R.Douma in jaargang 71 (1995-1996). Dit gat in de bezinning kan maken dat steeds meer kerkleden andere bronnen aanboren om hun verlangen naar geloofservaring te bevredigen. Aan de andere kant: al voor de ja-

ren '90 klonk deze toon. Ik noemde al Trimps 'Klank en weerklank'-artikelen. Daarnaast wij; ik op bijdragen van Douma die al dateren uit de jaren '70. Hij schrijft **dan** ook al over Watchman Nee, die in de jaren '90 zoveel aandacht **zou** krijgen. Nee ziet 'Feit, Geloof en Ervaring' achter elkaar **op** een muur lopen. Met dit beeld pleit Douma voor een gezonde geloofservaring. Ook wenst hij diepgang en methode in het geloofsleven als middelen om - zouden **wij** nu zeggen - geestelijk te groeien. **En** hij besteedde aandacht aan de gereformeerde asceetiek, de beoefening van de godsvrucht. Uit eigen ervaring weet ik dat er zo een kring van (aanstaande) predikanten en anderen is gevormd waarbinnen deze accenten bleven en doorwerkten. Ook publiceerde Kwakkel al in jaargang 14 (1988-1989) een toespraak waarin hij inging **op** de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging en liet zien dat de heiliging niet in de eerste plaats ons antwoord op Gods redding **is** maar een geschenk van God in Christus. Daarmee zette hij toen al een accent dat anderen in de jaren '90 **als** nieuw naar voren brachten. In de jaren '90 heeft ons blad meerdere artikelen bevat die richting probeerden te **wijzen** bij het gesprek over levensheiligung.

Secularisatie

Veel christenen kunnen geloof en kerk moeilijk verbinden **met** hun dagelijks leven **in** de moderne cultuur. Een toenemend aantal gaat **weg** bij de kerk, of geeft het christelijk geloof prijs. Tegelijk is er de uitdaging om als kerk de moderne cultuur te bereiken met het evangelie. Tot een grondige theologische bezinning op secularisatie is het nog niet gekomen.

Wel gaat K. Veling in jaargang 59 (1983-1984) al in op de vragen rond 'jongeren en geloof'. En in jaargang 61 (1985-1986) schrijft C.J. de Ruijter over 'kind van God, kind van je tijd'. Sindsdien levert

hij meer bijdragen over de kloof tussen kerk en wereld, onder meer over kerkverlating onder studenten. Ook schrijft G.J. van Middelkoop in de laatste jaargangen steeds intensiever over dit thema. En in deze lopende jaargang 74 heeft F. Houtman verheldering gebracht rond het begrip 'secularisatie'.

Hiernaast staat dat gedurende de laatste 10 jaar het aantal bijdragen op het gebied van zending en evangelisatie verveelvoudigd is. En ook noem ik hier hoe J. Kainphuis al vroeg in de jaren '80 de achtergronden van de hedendaagse cultuur blootlegde met uiteenzettingen over Nietzsche en Schopenhauer. Toch zijn de theologen in De Reformatie nog niet toegekomen aan een bezinning op de secularisatie waar overtuigend perspectief **in** meekomt.

Kerk en structuren

In de jaren '90 denken wij na over ambten, gemeenteopbouw, dienst van de vrouw, de strekking van de kerkorde, de prediking, kortom: kerkstructuren. Aan deze bezinning hebben theologisch getinte bijdragen in De Reformatie vrij veel shiur kunnen geven. Over de prediking en het hoge belang daarvan is gedurende heel de periode sinds 1975 geschreven. Duidelijk eigen accenten zette De Ruijter sinds het begin van de jaren '90. Behalve aandacht voor de heilshistorie vroeg hij ook aandacht voor de hoorder die zichzelf met zijn ervaringswereld in de preek moet kunnen terugvinden. De Ruijter lanceerde ook ideeën over het vormen van wijken als kleine eenheden voor kerkelijk samenleven, waarin **zelfs** het avondmaal gevierd zou kunnen worden. Bezinning over kerkstructuren en kerkorde treffen wij verder aan in de bijdragen van Te Velde, die daarin zijn vak gemeenteopbouw productief wist te maken voor de praktijk binnen de kerken. Overigens valt op hoe sinds 1975 met een zekere regelmaat gewezen wordt op de moeizame verhouding tussen kerkrecht en alge-

ineen recht, vaak door juristen. Fundamentele bijdragen vanuit de Bijbel zijn geleverd door Van Bruggen. Al in de jaren '80 kwam zijn boek *Ambten in de apostolische kerk* uit, waaromheen ook verschillende reformatieartikelen verschenen. En in jaargang 67 (1991-1992) gaf hij artikelen over de zogenaamde 'zwijgteksten' voor vrouwen, waarin hij zorgvuldig probeerde na te gaan waarop dit zwijgen wel en waarop het niet betrekking heeft. Naar mijn indruk openen deze artikelen een mogelijkheid om royaler en creatiever te spreken over de dienst van vrouwen in de kerk zonder dat dit hoeft te betekenen dat man en vrouw in alle iakken en functies uitwisselbaar mogen zijn.

Kerkelijke eenheid en samenwerking

Direct na 1975 is intensief geschreven over **de** kerk, de kerkelijke verdeeldheid, en samenwerking met andere christenen. Daaraan is vooral de naam van J. Douma verbonden. **In** de jaren '80 stokt de aandacht voor dit thema abrupt. **In** de jaren '90 komt het weer even terug. **Naar** aanleiding van de discussies in de kerken belegde De Reformatie in 1953 zelfs een congres met B. Kamphuis en G.J. Schutte **als** hoofdsprekers. Rond de openstelling van Gereformeerde organisaties zocht Te Velde regelmatig het debat. Naar aanleiding van een GSEV-publicatie gaf De Reformatie in 1994 een themanummeer uit rond deze vragen.

Toch heb ik de indruk dat deze bijdragen uit de jaren '90 niet veel invloed hebben gehad. In de praktijk van ons kerkelijk leven **zie** je dat van samenwerking steeds minder een punt wordt gemaakt, terwijl ook de erkenning van een andere kerk als ware kerk minder problematisch wordt. Die ontwikkelingen 'zitten in de lucht' en zouden door geen blad te keren zijn geweest. Tegelijk geloof ik **wel** dat er een lijn loopt naar Douma's schrijven uit de

jaren '70. Hij liet zien dat het mogelijk was om te spreken van meerdere ware kerken op één plaats, en heeft een eerste doorbraak bewerkt als het erom gaat met andere christenen samen te werken.

Liturgie

Treffend is de grote aandacht voor liturgische thema's in De Reformatie. Vrijwel alle punten die nu in discussie zijn, zijn daar al lang geleden besproken. Veranderingen die nu worden doorgevoerd, zijn al sinds 1975 (soms eerder) in ons blad bepleit. Veel mensen menen dat de kerken overvallen zijn met voorstellen voor liederen, orden van dienst, liturgische onderdelen, en nieuwe vormen. Maar gezien de langdurige bezinning op dit thema kun je dat niet hooghouden. Liturgie is een van de gebieden is waarop De Reformatie het meest regelmatig theologische bezinning heeft geboden.

Ik noemde al de artikelen van Trimp waaruit later zijn boek *De gemeente en haar liturgie* is gegroeid. Al aan het eind van de jaren '70 pleit hij al voor een 'amen' door de gemeente, voor een betere visie op de kerkdienst waarin niet de preek het een en al is, voor het inzicht dat zingen ook verkondigen is, voor een andere vormgeving van het avondmaal, en voor uitbundigheid als het gaat om nieuwe vrije liederen.

In de 51e jaargang (1975-1976) kijkt G. van Rongen terug op de liturgische bijdragen uit de eerste 50 jaargangen van De Reformatie. Hij herinnert eraan dat hervorming van de 'versteende vormen' in kerkdienst en liturgie al in 1920 deel uitmaakte van het program van actie waarmee De Reformatie inzette. Hij laat zien dat er in De Reformatie meermalen voor gepleit is om in de kerk knielend te bidden, onder meer door K. Schilder. Op de kritiek dat dit rooms zou zijn, antwoordde Schilder nogal stevig: zittend bidden is oneerbiedigheid en goddeloosheid. Interessant is dat hij laat

weten hoe Schilder reageert als iemand zegt dat het in de kerk gaat om Gods Woord en dat je dus geen gezongen moet zingen. Er is ook veel mensenwoord in de kerkdienst. Waarom mag dat niet in het lied? Van Rongen zelf houdt het liever bij bijbelliederen. Jammer genoeg doet hij zo Schilders onbekommerde opmerking eigenlijk weer teniet.

In de 52e jaargang (1976-1977) bespreekt K. Deddens schriftgegevens en de historische ontwikkeling. Hij pleit voor vernieuwing, maar een aparte genadeverkondiging acht hij dubbel naast de preek. Zowel Van Rongen als Deddens leveren regelmatig liturgische bijdragen. In jaargang 57(1981-1982) gaat Deddens kritisch in op de hoogkerkelijke liturgische beweging. Hij is niet blij met het terug gaan achter de reformatie en het pleidooi voor roosters, getijden, drempelgebed en responsies. Interessant is dat de inaugurele rede van Deddens als hoogleraar te Hamilton integraal is opgenomen in de 60e jaargang (1984-1985). Daarin wijst hij op het voorlezen van de bijbel in de dienst. Hij laat zien hoe daarbij in de geschiedenis van de kerk vaak een ander dan de voorganger actief was, ook 'niet-ambtsdragers', onder wie vrouwen en jongeren. Voorlezer werd je pas als je daarvoor een soort opleiding genoten had. Hij herinnert eraan hoe Kuyper al protesteerde tegen het feit dat de dominee alles in de dienst moet doen. Kuyper spreekt dan van een 'manusje-van-alles', en van 'eenmansbediening'; termen die dus niet pas opgekomen zijn bij voorvechters van liturgische vernieuwing in de jaren '90. Deddens pleit ervoor dat er een aparte voorlezer komt, die ook de mededelingen van de kerkenraad en de aankondiging van liederen voor zijn rekening neemt.

De 61e jaargang (1985-1986) telt een themanummer over liturgie. Daarin schrijft J.T. Oldenhuis over de relatie tussen Kerkorde en liturgie. Gedurende deze periode schrijft ook J.R. Luth enkele bijdra-

gen. Hij pleit ervoor hymnologie te zien als theologisch vak en vindt dat het in de opleidingen een plaats moet krijgen. De laatste 10 jaar voor de millenniumwisseling verzorgt J. Smelik met regelmaat liturgische artikelen. Hij pleit voor deskundigheid en kwaliteit en voor een inzet bij de traditie als het gaat om liturgie en kerklied. Een iets ander accent zet H. Folkers die het kerklied meer als volkslied wil beschouwen en vooral denkt aan eigentijdse vernieuwing. Zeker de laatste jaargangen van ons blad staan vol met bijdragen rond de liturgie. Daarin volgt onze bezinning wat er gebeurt op en rond synodes³. Als we de bijdragen op het gebied van de liturgie overzien vallen een paar dingen op:

- Veel veranderingen van tegenwoordig worden gedragen worden door jarenlange bezinning.
- Er zijn accentverschuivingen. Waar Van Rongen in de jaren '70 vooral aan schriftberijmingen denkt, gaat het nu om 'vrije liederen'. Eerst werd een aparte genadeverkondiging afgewezen, nu is deze toch ingevoerd. Eerst wilde men terug naar de Reformatie en spraken men kritisch over hoogkerkelijke tendensen. Nu wil men achter de Reformatie terug.
- Veel kerkleden ervaren een vreemding bij de kerkdienst, ook bij een kerkdienst in nieuwe vormen. Het gaat haast om verschijnselen uit een andere cultuur. Bezinning op dit punt was achteraf bezien zeker zo urgent. Een enkele auteur (Folkers) toont gevoeligheid voor deze problematiek, maar niemand komt tot een theologische doordienking.

Bijbel

Rondom ons wordt het gezag van de Bijbel gerelativeerd. In theorie gebeurt dat in de kerk niet maar in de praktijk leven ook wij vaak alsof je met de Bijbel weinig kunt beginnen. Geldt deze tekst nog? Is dit aspect niet cultuurgebonden? Hoe weet je zeker wat dit betekent? Met

naine bij moderne ethische problemen proef je dit relativisme. Wat heeft De Reformatie in de afgelopen 25 jaar betekend rond deze thematiek?

Aan de ene kant leveren verschillende artikelen defensie tegen schriftkritiek. Zo bespreken in jaargang 56 (1980-1981) J. Kamphuis en J. Douma het rapport van de 'synodale' kerken over het schriftgezag. Daarin relativiseren zij het relationele waarheidsbegrip waarmee dat rapport werkt en protesteren zij tegen de twijfel over het feitelijk karakter van bijbelse geschiedenissen. En in jaargang 61 (1985-1986) pleit J.M. Batteau voor een sterke nadruk op de onfeilbaarheid van de Bijbel. Je mag ook niet in de marge van de Bijbel de mogelijkheid openlaten dat er fouten of tegenstrijdigheden in voorkomen. Hij weet dat er twee plaatsen zijn waar Calvijn dit lijkt te doen, maar stelt dat Calvijn daar uitgaat van overschrijffouten. In jaargang 70 (1994-1995) heb ik zelf tegenover B. Loonstra betoogd dat het aantal historische problemen bij de Bijbel relatief zo klein is, dat je tip zichzelf niet rechtvaardigen dat je de Bijbel voortaan gebruikt binnen een kader waarin het historisch karakter van het vertelde minder centraal staat.

Aan de andere kant blijkt uit verschillende bijdragen dat men ernaar zoekt om verder te komen rond de aard van het schriftgezag. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een themanummer over de Bijbel in jaargang 60 (1984-1985). Trimp benadert de Bijbel daar vanuit het verbond en probeert zo nieuw licht te ontsteken over het gezag, de menselijkheid, de taal, de betrokkenheid op tijd en situatie, en de schriftelijke vastlegging van Gods Woord. Hij keert zich niet alleen tegen modernisme, maar ook tegen fundamentalisme. Het gaat bij de Bijbel om het werk van de Geest, en dat kun je nooit helemaal doorgronden. Je moet dat dan ook niet pretenderen met sluitende theorieën waarin je alles dicht tiijnt. Van Bruggen gaat in datzelfde nummer in op de problemen

bij de uitleg en toepassing van de Bijbel. Hij waarschuwt voor een verkeerde manier van Schrift in Schrift vergelijken. We hebben wel een onfeilbare Bijbel, maar geen onfeilbaar verstand. We lezen de Bijbel vaak met een bril en moeten die bewust afzetten. Dat geldt ook voor de bril van de traditie.

In jaargang 64 (1988-1989) pleit B. Kamphuis ervoor om te spreken over reliëf in de Bijbel. God spreekt altijd betrouwbaar, maar niet alles in zijn Voorwoord is van hetzelfde gewicht. En in jaargang 69 (1993-1994) treffen wij schooldagtoespraken aan rond het thema 'de Bijbel vandaag'. Van Bruggen benadrukt dat de Bijbel er niet is om zichzelf maar om het werk van God. We moeten de Bijbel gebruiken in een wereld die we leren waarnemen zoals die echt is (en niet vanuit ons beperkte moderne wereldbeeld): "Wanneer de bijbel ons niet in een aiider heden doet leven, zal ons eigen vandaag ons die bijbel vroeg of laat uit handen nemen". Douma komt in hetzelfde nummer met een fijnstelling van de manier waarop je de bijbel kunt gebruiken in de ethiek. Daarmee wil hij enerzijds afstand houden tot diegenen die alles uit de bijbel proberen af te leiden, en anderzijds tot hen die beweren dat je bij de meeste moderne ethische problemen niets met de bijbel kunt, omdat die uit een andere tijd en cultuur stamt en zich niet uitlaat over tal van moderne verschijnselen. Ook in Douma's benadering valt op dat hij het gebruiken van de Bijbel niet los wil maken uit de context van heel Gods werk in de geschiedenis, dat tot vandaag toe doorloopt.

Zelf heb ik in jaargang 70 (1994-1995) geopperd dat wij de achtergrond van de uitspraak van Assen '26 nog eens moeten doorddenken. Ook liet ik ruimte voor de conclusie dat er in de marge vergissingen in de Bijbel kunnen voorkomen. En voor het bijbelgebruik wees ik op de leiding van de Geest. Hij brengt de Bijbel als levend Woord

tot klinken binnen de gemeenschap. Hij gebruikt daarvoor het netwerk van gaven dat Hij in elke tijd aan de gemeente wil uitdelen.

Een belangrijke bijdrage leverde K. Veling in jaargang 68 (1992-1993). Hij zegt dat we het begrip 'metafoor' meer moeten waarderen dan vaak gebeurd is. Als iets in beelden gezegd wordt, beleven wij het als 'minder waar' en vertalen we het graag in begrippen. Maar waarom zouden begrippen meer zekerheid brengen dan beelden? En kunnen wij wel zonder beelden? Ook gebeurtenissen kunnen via beelden verteld worden. op zo'n manier dat tegelijk hun betekenis duidelijk wordt. Daarmee blijven het overigens wel gewoon gebeurtenissen. Veling besluit met een prachtige zin: "Wie eigen beelden dient, verloochent God. Maar wie de dienst van beelden (...) onbenut laat, miskent een gave Gods". Verdere doordenking van dit punt is dringend nodig: interpreteren en hanteren wij de Bijbel soms teveel vanuit een verstandelijke, begripsmatige invalshoek?

Concluderend: zo krachtig als de argumenten zijn waarmee vormen van schriftkritiek bestreden worden, zo zoekend zijn aanzetten in de richting van een verdere uitbouw van de Iccr over de Bijbel en de hantering ervan. De krachtige apologetische traditie op dit punt innaakt dat directe invloed van schriftkritiek weinig kansen krijgt. Maar het gebrek aan positieve kracht om allerlei vragen zo te doordenken dat ze werkelijk worden opgelost, laat wel een vacuüm achter waarin praktische relativisering van het Schriftgezag zomaar naar binnen wordt gezogen. Het is wel duidelijk dat verschillende auteurs van mening zijn dat nadere bezinning dringend gewenst is. Aan de ene kant laat dat zien dat er wel degelijk gevoeligheid bestaat voor het grote risico dat de Bijbel in theorie gezag houdt, maar in de praktijk de greep op ons leven en samenleven kwijtraakt. Aan de andere kant klinken positieve uitcen-

dere kant klinken positieve uiteenzettingen nog te zwak om op dit punt werkelijk richting te geven aan de bezinning binnen de kerken.⁴

Slotbeschouwing

Ik had twee vragen gesteld. Op de eerste vraag is het antwoord: De Reformatie heeft in de afgelopen 25 jaar iets mogen betekenen voor de Gereformeerde theologie: zij bood theologen een forum dat ze elders vaak niet zochten of vonden. Bij de tweede vraag ligt het subtieler: de theologie in De Reformatie heeft zeker betekenis gehad voor de kerken. Samen met het antwoord op de eerste vraag stemt dat dankbaar tegenover de HERE. Maar hoe direct was die invloed? En was de communicatie zo dat lezers het oppikten? Hoe verklaar je anders dat ook trouwe Reformatielezers de huidige liturgische ontwikkelingen ervaren als nieuw en onverwacht? Verder bleken enkele belangrijke thema's nauwelijks aandacht te hebben gekregen. Ook is het de vraag of de theologen in De Reformatie bij moeilijke kwesties of nieuwe vragen soms niet zo voorzichtig opereerden, dat hun bijdragen te weinig positieve, vernieuwende of wervende kracht kennen, zodat ze minder perspectief bieden dan wenselijk is. Deze evaluaties houden ons bij alle dankbaarheid ook ootmoedig tegenover God en mensen. Ze dwingen ons opnieuw na te denken over de vraag wat nu de aard en functie is van theologie als wetenschap in het midden van de kerken. Lukt het bijvoorbeeld om de kracht te behouden of te heroveren waardoor theologie werkelijk iets betekent, wanneer theologen alleen maar blijven schrijven voor het forum van kerkleden? Of zou juist de uitdaging van het oordeel van vakgenoten uit andere tradities hen scherp en actueel houden en op inrichten brengen? Misschien moet de gereformeerde theologie zich wel meer voegen naar de heersende opvattingen over wetenschap in onze samenleving, juist om echt waar te

kunnen maken dat zij een roeping heeft om de kerk te dienen, ook via een blad als De Reformatie.

Drs. A.L.Th. de Bruijne is universitair docent ethiek en encyclopedie van de theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen.

¹ Zie Douma in jaargang 51 (1976-1977), nr 35, 597; jrg 52, nr 6, 84; en Trimp in jrg 53, nr 1, 9; jrg 53, 48, 768; jrg 55, nr 10, 152; jrg 57, nr 48, 759.

Trimp, jrg 65 (1989-1990), nr 20, 565; Arntzen, jrg 68, nr 31, 617; Hendriks, jrg 69, nr 47, 945; Van Bekkum, jrg 71, nr 39, 792; Te Velde, jrg 71, nr 22, 465; Kwakkel, jrg 73, nr 2, 27.

² Van Rongen, jrg 51, nr 2, 45; Deddens, jrg 52, nr 44, 693; jrg 57, nr 17, 268; 60, nr 7, 133; Trimp, jrg 52, nr 14, 209; Luth, jrg 57, nr 15, 230; jrg 63, nr 15, 305; themanummer, jrg 61, nr 2; Smelik, jrg 65, nr 1, 19; jrg 65, nr 15, 305; Folkers, jrg 65, nr 9, 177.

³ J. Kamphuis, jrg 56, nr 7, 97; Douma, jrg 56, nr 19, 312; jrg 69, nr 11, 189; Thema-nummer, jrg 60, nr 4; Batteau, jrg 61, nr 38, 773; B. Kamphuis, jrg 64, nr 1, 1; Veling, 68, nr 19, 365; Van Bruggen, jrg 69, nr 10, 169; De Bruijne, jrg 70, nr 28, 528.

G.J. Middelkoop

meegelezen

Protestanten in België

Het Evangelisch Vlaams tijdschrift *Br Kruishanter* van augustus bracht het nieuws dat er gewerkt wordt aan een akkoord tussen de *Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB)* en de evangelischen.

Al jaren lang zijn evangelische kerken en de VPKB in de weer over de vertegenwoordiging van het protestantisme bij de overheid. De overheid wil voor icder van de vijf erkende godsdiensten in het land met 1 woordvoerder te maken hebben. Sinds 1939 treedt de VPKB (en haar directe voorlopers) op als representant van het gehele protestantisme bij de overheid. Uit onvrede over dit exclusieve recht richtten de evangelische deneminiatie in januari 1998 de federale synode van protestantse en evangelische kerken in België op. Deze werd toen de woordvoerder van dertien evangelische denominaties die niet tot de VPKB behoren. Zij vinden de vertegenwoordiging van het hele protestantisme door de VPKB niet representatief en willen zelf inspraak bij benoemingen in het godsdienstonderwijs, de aalmoezenierschappen in gevangenissen en ziekenhuizen enz.

Het was de bedoeling van de oprichter dat de federale synode de synode van de VPKB zou vervangen voor wat betreft het contact met de overheid. De VPKB wees anderhalf jaar geleden dit nieuwe initiatief van de hand.

Vandaag zijn er nieuwe onderhandelingen gaande, die tot het volgende resultaat lijken te leiden:

Er wordt een administratief samenwerkingsorgaan ingesteld dat moet dienen als schakel tussen het protestantisme en de overheid. Onderhandelaars van de verenigde evangelische denominaties zijn dit in principe overeengekomen. In het nieuwe orgaan zullen een gelijk aantal vertegenwoordigers zetelen van zowel de VPKB als een groot aantal denominaties (die samenwerken in een overkoepelende protestants-evangelische synode).

Het is niet de bedoeling dat het orgaan onafhankelijk gaat werken. Ieder zal hij de eigen synode verantwoording moeten afleggen over de werkzaamheden.

Vervolg zie pag. 31

WORDT KRACHTIG IN DE HEER

Bij de bespreking van het lied 'Wie zich hovaardig heffen' (Lied 107) van Willem Barnard zijn we de uitdrukking 'rijmbrief' tegengekomen (zie: *De Reformatie*, 74/22 - 6 maart 1999). Het is de term die de dichter Willem Barnard gebruikt voor berijmingen van gedeelten uit nieuwtestamentische brieven. Zoals je psalmen kunt berijmen en over 'rijmpsalmen' kunt spreken, zo kunnen we ook NT-brieven berijmen en van 'rijmbrieven' spreken.

Evenals lied 107 is het lied van deze week een voorbeeld van zo'n rijmbrief. In dit geval gaat het om een berijming van Efeziërs 6 vers 10-18. De reden waarom Barnard dit bijbelgedeelte berijmde, heeft niet zozeer te maken met de bekendheid van dit bijbelgedeelte, als wel met het gegeven dat Efeziërs 6 op het leesrooster slaat voor de eenentwintigste zondag na Pinksteren.

Efeziërs 6:10-18 is de bekende hijsbelpassage over de geestelijke wapenrusting. Deze uitrusting is nodig om stand te houden tegen de verleidingen van de duivel: *'Want wij hebben hier re worstelen tegen bloed en vlees, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in de hemelse gewesten'* (Ef. 6:10-12). De verzen 10-12 uit dit bijbelgedeelte, waarin de reden staat waarom we de wapenrusting aan moeten trekken, heeft Barnard verwerkt in de strofen 1 tot en met 3.

In Efeziërs 6 beschrijft de apostel Paulus vanaf vers 13 vervolgens de wapenrusting. Die wapenrusting bestaat uit zes verschillende onderdelen, waarbij Paulus telkens de geestelijke betekenis aangeeft. Het

gaat om de volgende uitrustingsstukken:

1. de gordel van waarheid
2. het pantser van de gerechtigheid
3. het schoeisel van de bereidvaardigheid
4. het schild van het geloof
5. de helm van de verlossing
6. het zwaard van de Geest (het woord van God).

Diverse exegeten hebben gewezen op het defensieve karakter van de wapenrusting. Alleen het zwaard dient om daadwerkelijk te strijden, maar 'de overige delen van de wapenrusting zijn er voor de bescherming van de christenstrijder' (L. Floor, *Efeziërs*, Kampen 1995, 205).

Hoe dan ook, Barnard heeft de beeldspraak van de apostel in de strofen 5 tot en met 9 verwerkt: strofe 5 - de gordel en het pantser, strofe 6 - het schoeisel, strofe 7 - het schild van geloof, strofe 8 - de helm van heil, strofe 9 - het zwaard van de Geest.

In het slotcouplet heeft Barnard het achttiende vers uit Efeziërs 6 verwerkt: *'EPI bidt daarbij met uanhoudend bidden en smeken bij elke gelegenheid in de Geest, daartoe wakende met alle volharding en smeking voor alle heiligen.'*

Melodie

De melodie van het lied werd geschreven door Tera de Marez Oyens-Wansink (1932-1996). Ze is werkzaam geweest als cantrix en dirigente. In 1977 ontving zij aan het Zwols conservatorium een aanstelling als docente 'hedendaagse muziek' en later ook voor liet vak 'compositie'. Tera de Marez Oyens is één van de weinige vrouwelijke componisten van naam uit het na-

m

lied van de week

oorlogse Nederland. Ze heeft bovendien een vrij omvangrijk oeuvre gecomponeerd: orkestwerken, kamermuziek, pianowerken, orgelwerken, koormuziek, solozang etcetera. In het begin van haar carrière als componiste componeerde zij ook diverse kerkmuzikale werken, waaronder kerkliedmelodieën. Het *Liedboek voor de Kerken* bevat veertien melodieën van haar hand.

Over de inelodie van het lied 'Wordt krachtig in de Heer' schreef de componiste: 'De eerste zin van dit lied inoet als trompetgeschal gezongen worden, de rest mag trouwens ook strijdlustig klinken, zowel wat tekst als melodie betreft'. Aan de melodie valt op dat de regels 2 en 3 ritmisch aan elkaar gelijk zijn en zich overwegend stapsgewijs voortbewegen. De regels 1 en 4 zijn eveneens ritmisch identiek aan elkaar, maar worden gekenmerkt door relatief grote sprongen. Dit zijn de relatief 'moeilijke' regels van deze melodie. Voor een gemeente die de psalmen 12 (laatste regel) en 107 goed kan zingen zullen ze echter geen problemen opleveren. Een valkuil vormt wellicht de tweede noot van de vierde regel; binnen de context van de melodie heeft u daar misschien de neiging om in eerste instantie een g' te gaan zingen (zoals dat wel moet in regel 1).

Wie de melodie analyseert, kan ontdekken dat de laatste regel eigenlijk een samenvatting is van de regels 1 en 2. Dat wil zeggen: de vierde melodieregels bestaat uit de laatste drie noten van de regels 1 en 2.

U moet er even op letten dat aan het einde van regels geen rusten genoteerd staan. Het tempo dient een

96 Wordt krachtig in de Heer

naar Efeziërs 6:10-1X

Tera de Marez Oyens

2 Niet tegen vlees en bloed
is deze strijd gericht,
het is een geest die woedt,
een vijand van het licht,

3 des duivels hoge raad
en boze overheid,
al wat aan macht bestaat
en kwade majesteit.

4 Om deze reden doet
Gods wapenrusting aan,
zodat **gij als** het moet
de vijand kunt weerstaan.

5 Met waarheid weest omgord
en pantsert u met recht,
zodat gij weerbaar wordt
en standhoudt in 't gevecht.,

6 Uw voeten onvermoeid
voor vrede in de weer,
die moeten zijn geschoeid
met ijver voor de Heer.

7 Uw schild is dat **gij** God
vurig en vast gelooft,
zodat gij onderschot
het vuur van satan dooft.

8 De helm van het behoud
die om de slapen sluit,
dat is het heil van God,
de kracht der zaligheid.

9 Zo staat gij dan gereed,
strijdvaardig en gespoord,
ten laatsten kamp en weet:
het zwaardat is Gods woord.

10 En bidt dan in de Geest
voortdurend voor elkaar
God die de harten leest,
dat Hij u wel bewaar!

W. Rarnard. geb. 1920

fractie (beslist niet meer dan dat!) langzamer genomen te worden dan de psalmmelodieën, zodat er aan het einde van de regels een natuurlijke ruimte ontslaat om even adem te scheppen.

Hopelijk ten overvloede zij erop gewezen dat men dit lied altijd in zijn geheel moet zingen. Er kan

nooit een geldige reden zijn om de christenstrijder te ontwapenen door bijvoorbeeld de strofe over het schild of over de helm weg te laten. Men late zich niet afschrikken door het aantal coupletten. Want in het juiste tempo, en wanneer tussen de strofen door een halve noot rust aangehouden wordt, neemt het hele lied niet meer dan drie minuten in

beslag.

Een goede mogelijkheid om dit lied in beurtzang te zingen is de volgende: strofe 1 t/m 4 door groep A (bijv. mannen), strofe 5 t/m 9 door groep B (bijv. vrouwen), strofe 10 door groep A (& B).

Dr. d. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

meeglezen

Vervolg van pag. 25

Het is nog niet helemaal zeker of dit nieuwe samenwerkingsorgaan er ook daadwerkelijk komt. Tot nu zijn het voorstellen waarover in ieder geval de onderhandelaars van de VPKB en de evangelische het eens zijn geworden. De synodevergaderingen zullen hier nog hun goedkeuring aan moeten geven. Dit onderwerp staat waarschijnlijk in november op de agenda van de synode.

Evangelische groei stagneert

Het evangelische blad *Uitdaging* van september gaf een overzicht van de grootste evangelische en pinkstergemeenten in Nederland en meldde, dat de groei van de evangelische gemeente stagneert:

Onderstaand de grootste evangelische en pinkstergemeenten van Nederland volgens een onderzoek dat werd gehouden door Jan Radder van de Werkgroep Gemeentegroei. De cijfers zijn gebaseerd op een telling van medio dit jaar.	
Maranatha Ministeries, Amsterdam.....	2000
Vrije Evangelische Gemeente, Oldebroek.....	1720
Vrije Baptisten Gemeente Bethel, Drachten.....	1700
Pinkstergemeente De Levende Steen, Hoogvliet.....	1300
Vrije Evangelisatie, Zwolle.....	1200
Kerk van de Nazarener, Vlaardingen.....	1100
Evangelie Gemeente Beréa, Haarlem.....	931
Pinkstergemeente Almelo, Almelo.....	900
Evangelisch Centrum De Kandelaar, Rotterdam.....	900
Evangelische gemeente De Regenboog, Veenendaal.....	815
Volle Evangelie Gemeente Nehemia, Zwijndrecht.....	800
Evangelische kerk De Ark, Lelystad.....	750
Volle Evangelie Gemeente de Schutse, Rotterdam.....	750
De Levensstroom Gemeente, Leiderdorp.....	700
Pinkstergemeente Kom en Zie, Rotterdam.....	650
Levend Evangelie Gemeente, Schiphol-Rijk.....	610
Evangeliegemeente Morgenster, Delft.....	600

Baptistengemeente De Meerkkerk, Hoofddorp.....	600
Beréa Groep, Amsterdam.....	600
Evangelische Gemeente Parousia, Almere.....	518
Evangelische Gemeente De Brandaris, Rotterdam.....	500

De groei van de grootste evangelische en pinkstergemeenten stagneert. In Nederland en in heel Noord- en West-Europa. Dat meldt *Bulletin voor Gemeentegroei*.

Volgens Bram Krol, secretaris van de Werkgroep Gemeentegroei en eindredacteur van het blad, is het voor het eerst in 50 jaar dat er stagnatie optreedt. Die stagnatie treft overigens vooral de grootste gemeenten. De groei lijkt eruit te gaan als een gemeente het ledental van duizend heeft bereikt.

Toch zegt Krol, zijn er uitzonderingen. De 'Vrije-Baptistengemeente' in het Friese Drachten is zo'n uitzondering. Deze gemeente, geleid door ds. O. Bottenbley telde in 1989 zo'n 70 leden. Nu wordt het ledental geschat op maar liefst 1700.

Daarmee staat Drachten overigens nog niet aan de kop van de ranglijst van grootste gemeenten. Allergrootste is Maranatha Ministries aan de Vasco da Gamastraat in Amsterdam. Tien jaar geleden telde die gemeente 850 zielen, nu zijn er dat 2000. De gemeente heeft inmiddels acht dochtergemeenten. Tweede op de lijst is de Vrije Evangelische Gemeente Oldebroek. Zonder dochtergemeenten telt men 1720 leden. Drachten is derde.

Bram Krol voert in *Bulletin voor Gemeentegroei* een aantal redenen aan waarom de groei in de evangelische wereld stagneert. Ten eerste is de aandacht verschoven van evangelisatie naar ervaring. Bijzondere en overweldigende ervaringen van de Geest stonden de afgelopen jaren sterk in de belangstelling. De verwachting dat dit gepaard zou gaan met een hernieuwde aantrekkingskracht van de gemeente is in de meeste gevallen niet uitgekomen. Emoties kunnen evangelisatie niet vervangen.

Ook constateert Krol dat er sprake is van *toenemende concurrentie* op evangelisch gebied. 'In veel traditionele kerken is een zeker evangelisch herwaken gaande. Dat trekt velen aan, of weerhoudt hen ervan hun kerk te verlaten. We zien een toenemend aantal traditionele kerken die veel buitenstaanders weten te trekken.

Dit ontwaken gebeurt gelijktijdig niet een verzwakking van de charismatische gemeenten'.

Ten derde, constateert Krol, er is in de evangelische en pinkstergemeente *onvoldoende zorg voor nieuw leiderschap*. 'De generatie pioniers is oud geworden. Ouderen zijn vaak niet in staat goed in te spelen op de veranderende gewoonten en behoeften in de maatschappij. Maar weinigen zijn er in geslaagd tijdig voor goede vervangers te zorgen'.

Daarnaast noemt Krol als een rede voor stagnatie het feit *dat de erediensten voorspelbaar beginnen te worden*. 'Hei vrolijke imago van de pinkstersamenkomsten kan niet verhelen dat veel gemeenten een zeer geijkt patroon hebben. De sfeer is *erf*. Dat stoot haar eigen tweede en derde generatie af.

Een vijfde punt is volgens de Gemeentegroei-secretaris de zwakte in het aanbrengen van een *adequate structuur*. 'Veel pinkstergemeenten zijn zo gegroeid dat ze een deel van hun vriendelijke gezelligheid hebben verloren. Grotere gemeenten hebben andere structuren nodig. Dat heeft men maar hier en daar kunnen vinden. Al heel wat gemeente (van duierend en meer mensen) zijn gesplitst of in het verval geraakt. Veel gemeenten groeiden tot duizend zielen. En dan? Dan stopt het. Geen enkele gemeente wist daarna nog verder te komen. Komt dat vanwege een sterk gevoelsmatige weerstand tegen doordachte structurering onder charismatische gelovigen,' vraagt Krol zich af.

Hij constateert voorts *onvoldoende opvang en begeleiding van de eigen jeugd*. 'Jongeren hebben meer nodig dan een jeugdclub. Ze moeten gevormd worden in het geloof, intensief en systematisch. Maar weinig gemeenten hebben een evangelische variant van de catechisatie ontwikkeld'.

Krol noemt het 'een teken aan de wand dat de beste groeiers over de jaren nu opeens stagneren'. Die gemeenten die nog wel groei vinden we, zegt Krol, vooral bij de baptistische en niet-charismatische evangelische groeperingen. 'De gematigde geloofsexpressie en het duidelijk geloofsgetuigenis in die kringen lijkt velen aan te trekken'. Maar ook hier hoor je Krol niet juichen. 'Het gaat om honderden, geen duizenden wat nodig zou zijn om het verlies elders op te vangen.'